

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**VYBRANÉ OSOBNOSTNÍ VLASTNOSTI
VRCHOLOVÝCH SPORTOVců**

**SELECTED PERSONAL CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL
SPORTSMEN**

Magisterská diplomová práce

Autor: **Kateřina Slováčková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.**

Olomouc

2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Vybrané osobnostní vlastnosti vrcholových sportovců“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

„Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnici rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění.

Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích.

Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.“

V .....dne .....

Podpis .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce, kterým je doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc., za jeho vstřícný přístup, ochotu a cenné rady. Děkuji také RNDr. Evě Reiterové, Ph.D. a PhDr. Danielu Dostálovi, Ph.D. za jejich pomoc při statistickém zpracování výzkumu. Dále bych ráda poděkovala svým přátelům a příteli za pomoc a podporu. V neposlední řadě také děkuji všem účastníkům výzkumu, bez nichž by tato práce nevznikla.

OBSAH

ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 SPORT.....	7
1.1 DEFINICE A VZNIK MODERNÍHO SPORTU	8
1.2 ROZDĚLENÍ SPORTU.....	10
1.3 SOCIÁLNÍ SKUPINY VE SPORTU	15
1.3.1 Vlastnosti sportovního družstva.....	17
1.4 VLIV SPORTU NA ZDRAVÍ A PSYCHIKU	19
2 OSOBNOST.....	22
2.1 STRUKTURA A DYNAMIKA OSOBNOSTI	23
2.1.1 Motivace, výkonová motivace a sportovní aspirace	24
2.1.2 Emocionalita ve sportu.....	27
2.2 RYSOVÁ TEORIE OSOBNOSTI.....	29
2.3 PĚTIFAKTOROVÝ MODEL OSOBNOSTI.....	31
2.4 Z DĚJIN PSYCHOLOGICKÉHO VÝZKUMU OSOBNOSTI SPORTOVCE.....	33
2.4.1 Nejvýznamnější studie osobnosti vrcholových sportovců na našem území.....	35
2.5 NOVĚJŠÍ STUDIE OSOBNOSTI SPORTOVCE.....	38
II VÝZKUMNÁ ČÁST.....	41
3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE	42
4 ORGANIZACE, METODY A TYP VÝZKUMU	43
5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	45
6 METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT.....	48
7 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	49
8 VÝSLEDKY.....	50
8.1 VÝSLEDKY SROVNÁNÍ VRCHOLOVÝCH SPORTOVců S BĚŽNOU POPULACÍ.....	52
8.2 VÝSLEDKY SROVNÁNÍ INDIVIDUÁLNÍCH A KOLEKTIVNÍCH SPORTOVců	55
8.2.1 Neuroticismus	57
8.2.2 Extraverze	58
8.2.3 Otevřenost vůči zkušenosti	59
8.2.4 Přívětivost	60
8.2.5 Svědomitost.....	61
8.3 VÝSLEDKY SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH SPORTOVNÍCH DISCIPLÍN PODLE KODÝMOVY TYPOLOGIE	62
8.3.1 Neuroticismus	62
8.3.2 Extraverze	62
8.3.3 Otevřenost vůči zkušenosti	62
8.3.4 Přívětivost	62
8.3.5 Svědomitost.....	62
9 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	64
10 DISKUZE.....	66
11 ZÁVĚRY.....	69

SOUHRN	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	72
PŘÍLOHY	

ÚVOD

V této diplomové práci se budeme zabývat osobnostní strukturou sportovců, kteří se účastní, nebo v minulosti účastnili, nejvyšších sportovních soutěží v České republice.

Motivací pro volbu tématu byla mimo jiné má osobní zkušenost. Od malička se ve sportovním prostředí pohybuji a bylo pro mne zajímavé zjistit, zda se osobnost vrcholových sportovců nějak výrazně liší od běžné populace. Novější výzkumy zabývající se touto problematikou v České republice nebyly nalezeny. Námi dohledané studie byly realizovány před více než dvaceti lety a za použití jiných výzkumných metod. Proto jsme se rozhodli tuto problematiku zpracovat.

V diplomové práci se zaměříme na osobnostní strukturu sportovců z různých sportovních odvětví. Různé sportovní disciplíny kladou na sportovce jiné psychické nároky. Z tohoto důvodu jsme jednotlivá odvětví rozdělili podle Kodýmovy psychologické typologie sportovních činností a navzájem jsme je porovnali. Dále jsme se zaměřili na osobnost individuálních a kolektivních sportovců a také na srovnání osobnostních vlastností vrcholových sportovců s populační normou. Pro tyto účely jsme použili NEO pětifaktorový osobnostní inventář, který je standardizován i pro českou populaci.

Výstupy práce mohou posloužit například sportovním psychologům, trenérům, rodičům začínajících sportovců či sportovcům samotným při výběru nejvhodnější disciplíny, ale i odborné a široké veřejnosti, která se o tuto problematiku zajímá.

Jak již bylo zmíněno, novější poznatky z této oblasti výzkumu v České republice chybí. Věříme proto, že informace vycházející z našeho výzkumu budou v mnohém užitečné a mohou pomoci usnadnit orientaci v problematice psychologie osobnosti v souvislosti se sportovní aktivitou a vlivu sportovního prostředí.

Vzhledem k zaměření a cílům práce rozdělujeme teoretickou část, ve které vymezujeme poznatky, z nichž jsme čerpali, na dvě kapitoly, a to na sport a osobnost. Ve výzkumné části diplomové práce popisujeme průběh a výsledky samotného výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SPORT

Sport je v současnosti celospolečensky rozšířenou aktivitou, o kterou se neustále zvyšuje zájem po celém světě. Se sportem se setkáváme dennodenně ať už jako aktivní sportovci, nebo pasivně především díky masmédiím. Můžeme říci, že právě rozvoj vysílacích technologií a jiných sdělovacích prostředků zapříčinil tak masivní zpopularizování sportu a podle Děkanovského (2008, s. 35) tak „*učinil ze sportu součást globální masové kultury.*“ Toto tvrzení dokazuje nejen neustále se zvyšující počet aktivních sportovců, ale i jeho fanoušků (Sekot, 2006). Stal se neodmyslitelnou součástí naplně volného času, což potvrzuje i fakt, že vznikají nová a nová sportovní odvětví, oslovující stále širší okruh lidí.

Podle Sekota (2004) je sport z hlediska různých vědních disciplín označován jako kulturní fenomén. Lze tedy říci, že se jedná o kulturní hodnotu lidstva. Lidé mají ke sportu vztah, který odpovídá jejich hodnotovému žebříčku, osobní kultivovanosti a kultuře. Je to jedna z determinant hodnotového prožívání sportu. Pokud jsou lidé ke sportu vedeni, pomáhá jim to k pochopení jeho hodnoty, bohatství a kulturního potenciálu.

Sportovních aktivit se mohou účastnit lidé všech věkových kategorií, různého vzdělání, pohlaví i sociálních vrstev. Snad žádná sportovní oblast dnes není jen pro vyvolené jedince, neklade si požadavky na speciální vzdělání, věk ani společenské postavení. Sport pro každého a už dávno neplatí, že se jedná pouze o doménu mladých lidí.

Sport, především vrcholový, napomáhá vývoji ekonomiky, proniká do politiky, rozšiřuje globální povědomí a usnadňuje kontakt mezi národy. Zároveň však zdůrazňuje národní, etnickou i regionální identitu (Slepička, Hošek & Hartlová, 2006). Během konání velkých sportovních událostí, jako jsou např. olympijské hry nebo mistrovství světa, dokáže sjednotit zájmy sociálně, kulturně či nábožensky naprosto odlišných společností po celém světě (Sekot, 2008).

Sekot (2006) uvádí, že sport není spojen pouze s hodnotami, jako jsou zdraví, krása, radost z pohybu a výkonu, ale souvisí také s řadou problémů, jako je stále silnější komercializace, doping, korupce, rasismus, násilí na sportovních stadionech apod.

1.1 Definice a vznik moderního sportu

V současné době existuje řada definic pojmu sport. Je pro ně charakteristická různorodost přístupů vyplývající z odlišných východisek autorů. Někteří chápou sport jako druh lidské činnosti, jiní se na něj dívají jako na součást kultury, další zase jako na organizační uspořádání. Stále však chybí teorie, která by vyjádřila všechny podstatné stránky sportu v souvislosti s jeho společenskou funkcí.

Evropská charta sportu definuje sport jako „*všechny formy tělesné činnosti, které si prostřednictvím organizované i neorganizované účasti kladou za cíl harmonický rozvoj tělesné i psychické kondice, upevňování zdraví a dosažení sportovních výkonů v soutěžích na všech úrovních*“ (Evropská charta sportu, 1992).

Choutka (1984, s. 9) definuje sport jako „*pohybovou činnost zvláštního typu, která je vymezena specifickým způsobem (např. mezinárodně platnými pravidly, kvantifikovatelnou výkonností apod.)*“.

Velký sociologický slovník (Maříková, 1996, s. 1210) říká, že sport je „*jakákoliv pohybová aktivita, která má charakter hry (buď zápasu se sebou samým, nebo závodu s jinými) a realizuje se v rámci přesně stanovených pravidel a zásad fair play.*“

Dovalil (2004) uvádí, že sport je hrou moderní doby, svobodnou činností, která je časově i prostorově vymezená, poskytuje různorodé prožitky, možnost seberealizace a sociálního kontaktu a předpokládá a vyžaduje přístup fair play. K nejdůležitějším znakům podle nich patří snaha dosáhnout nejvyšších výkonů, k čemuž je zaměřena i příprava. Tyto výkony jsou demonstrovány v soutěžích, které umožňují vzájemné srovnávání podle pravidel, stanovujících stejné podmínky pro všechny účastníky, způsob provádění sportovních činností a celkové hodnocení výsledků.

Sportovní činnost můžeme oproti jiným lidským činnostem definovat následovně:

- výsledkem sportovní činnosti nejsou materiální hodnoty, čímž se odlišuje od činnosti pracovní. Produkuje však hodnoty významné jak pro jedince, tak pro celou společnost;
- její podstata spočívá v řešení úkolů, které jsou přesně vymezeny pravidly dané disciplíny či odvětví. Tato pravidla mají obvykle mezinárodní platnost a určují

charakter každé sportovní disciplíny a je nutné jejich bezpodmínečné dodržování;

- snad nejvýraznějším znakem je snaha o dosažení nejlepšího možného výkonu, která se projevuje v symbolicky vedeném boji (Choutka, 1976).

Pojem sport je odvozen z latinského „desportare“, později ze starofrancouzského „désporter“ a anglického „disport“, což lze přeložit jako bavit se nebo příjemně trávit volný čas (Choutka, 1976). Výraz „sport“ se poprvé objevil na počátku 14. století a znamenal činnost, jejímž účelem je zábava, odpočinek a uvolnění, a kterou lidé provozovali ve své volném čase (Dovalil et al., 2004).

Herní podstata sportu je stará jako lidstvo samo, ale jeho pojetí a formy se postupně měnily v závislosti na ekonomických a kulturních podmínkách vývoje společnosti. Určité historické prvky lze najít i v některých současných sportovních disciplínách. Dovalil (2004) podává následující přehled vzniku moderního sportu:

Prehistorické národy provozovaly jezdecké a lovecké hry. Jednalo se vlastně o přípravu na boj s nepřítelem. Prokázány byly i skupinové hry a hry míčové. Ve starém Egyptě byly velmi oblíbené slavnosti, při kterých předváděli tanečníci, žongléři, akrobaté nebo zápasníci své umění. V oblastech, kde byly přístupné vodní plochy, se předváděli i plavci a veslaři.

V antickém Řecku byly herní činnosti využívány k zušlechťování člověka. V programu Helénských her, mezi které patří i Olympijské hry, byly zařazovány disciplíny jako běhy, hody, skoky, zápasy, plavání, jízda na koních apod., a již se bojovalo o vítězství. V tomto období je sportovní činnost srovnatelná nejen v obsahu, ale i v účelu.

Římská kultura převzala tradici herních činností antického Řecka a doplnila je o disciplíny zaměřené na vojenský výcvik. Velmi populární byly tzv. „římské hry“. Konaly se na obrovském historickém „stadionu“ zvaném koloseum a sloužily k pobavení diváků. Hry plnily také úlohu vykonavatele trestního práva. Měly ukázat lidem důsledek trestné činnosti. Jednalo se o zápasy gladiátorů, ve kterých se utkávali nejen lidé, ale docházelo i k soubojům mezi gladiátory a šelmami. Nejčastěji šlo o lvy a levharty. Gladiátor byl válečný zajatec, odsouzený zločinec nebo otrok, ale zápasů se účastnili i profesionální gladiátoři.

Ve středověku se obsah sportovních her odlišoval podle společenských vrstev. Charakteristická pro toto období byla tzv. patronátní kultura – poddaní na soutěžích reprezentovali své pány. Jednalo se např. o soutěže v běhu, chůzi, zápasu nebo šermu. Později je nahradily soutěže organizované řemeslnickými společenstvími nebo spolky měšťanů. V tomto období se objevilo první odměňování vítězů i sázky na vítěze či výsledek.

Vlivem průmyslové revoluce došlo k rozsáhlým sociálně ekonomickým změnám, které se nejvíce projeví v Anglii, ve Francii, Itálii nebo Německu. Lidé se stěhovali z venkova do měst, výrazně se změnil jejich životní styl. Byla jim vymezena doba práce a volného času. Zvyšoval se tlak na odbornou kvalifikaci pracovníků, což zapříčinilo obrovský rozvoj školství, které ji mělo zajistit. Vzdělávací instituty začaly postupně zařazovat do své náplně i tělesná cvičení. Ta byla zaměřena na rozvoj tělesné zdatnosti a výkonnosti. Jednalo se např. o běžecké disciplíny, kriket či box.

V dělnických čtvrtích, kde se staly centrem zábavy hospody, ulice i volná veřejná prostranství, zpočátku převažovala zábava pasivní, např. souboje psů nebo kohoutů, později je následovaly zápasy lidí, spojené se sázkami na vítěze. V oblasti aktivního sportování byly velmi oblíbené hry na volných prostranstvích, např. fotbal, který postupně zvítězil i nad pasivní zábavou. Oblíbené byly také zápasy dvojic, šerm a později i box. Pořádání těchto událostí se brzy ujali schopní jedinci, kteří začali vybírat vstupné. Z vybraných peněz odměňovali sportovce a postupem času začali organizovat i sázky na vítěze. Zde můžeme nalézt kořeny profesionálního sportu.

1.2 Rozdělení sportu

Sportovní činnosti se dělí podle různých aspektů, např. podle ročního období, ve kterém se provozují, podle počtu lidí, kteří se ho účastní, podle prostředí, ve kterém se odehrávají apod. Dělit můžeme i účastníky, u nichž se diferencují např. váhové či věkové kategorie.

B. Crum (in Svoboda, 2000) rozlišuje 7 druhů sportů:

1. Vrcholový (elitní) sport, který charakterizuje vysoký sociální status, maximální úsilí o dosažení nejlepšího možného výkonu a vysoká finanční odměna za vítězství. Hlavními znaky jsou profesionalizace a komercializace.

2. Soutěžní sport, ve kterém převládá především vzrušení ze soutěže, relaxace a uspokojení ze sociálního kontaktu a fyzické aktivity.
3. Rekreční sport, při němž člověk relaxuje a zároveň posiluje své fyzické i psychické zdraví.
4. Fitness sport, jenž je zaměřený především na rozvoj a udržení fyzické kondice, na zlepšení držení těla a na formování postavy.
5. Rizikový a dobrodružný sport, jehož hlavním motivem je dobrodružství a napětí.
6. Lust sport. Lust v němčině znamená radost či slast. Tento sport je tedy spojen především s prožíváním něčeho příjemného. Patří sem např. turistika.
7. Kosmetický sport, jehož cílem je dosažení optimálního modelového vzhledu, např. bodybuilding.

Sport můžeme také rozdělit podle úrovně na vrcholový, výkonnostní a zájmový. Vrcholový (profesionální) sport představuje poměrně úzkou skupinu sportovců, kteří musejí podávat maximální výkony srovnatelné v mezinárodním měřítku. Provozují ho jen mimořádně talentovaní a výkonní sportovci, kteří se připravují ve zvláštních podmínkách náročným tréninkem. Je to jedinečná oblast sportu, která je zajišťována profesionálními trenéry, lékaři, vědci, maséry a organizačním týmem. Vrcholový sportovec musí být motivován, protože nejlepších výkonů lze dosáhnout jen s maximálním vypětím všech sil nejen v soutěžích, ale i při tréninku, kterým tráví nejvíce svého času (Choutka, 1985). Vrcholový sport podle Sekota (2003) zdůrazňuje sílu, rychlost, ovládnutí soupeře a posouvání hranic lidských možností. V současnosti se snaží získat co největší pozornost médií, veřejnosti a sponzorů, a stává se tak veřejně přístupnou zábavou a atrakcí, která podléhá komerci.

Ve sportu výkonnostním sportovci obvykle trénují několikrát týdně, jsou registrovaní ve sportovním oddíle a pravidelně se účastní sportovních soutěží.

Zájmový rekreační sport je nesoutěžní sportování, které má za úkol vyplnit volný čas. Sportovní činnost je prováděna v rozsahu několika hodin týdně (Choutka, 1985). Vítězství zde není až tak důležité, ale spíše záleží na radosti z pohybu, zvyšování kondice a zdraví, odbourávání stresu apod. Je velmi důležitou součástí životního stylu a má velký vliv na fyzickou i psychickou pohodu jedince.

J. Oborný (2004, s. 168) uvádí základní prvky systému vrcholového (profesionálního) sportu, které znázorňují strukturu profesionálního sportu, a graficky rozlišuje prvky, jež pokládáme za výhradní produkty kultury a civilizačního vývoje, viz. tabulka 1.

Tabulka 1: Základní prvky systému (profesionálního) sportu

L	Přímo aktivní	sportovní činnost	Adekvátní diferencovaná participace vědy na rozvoji systému sportu
		sportovci	
		trenéři, metodici	
		rozhodčí	
	Zprostředkovaně aktivní	organizace sportu, instituce	
		manažéři, sponzoring	
		zabezpečení, servis	
		pozorovatel (divák, instruktor)	
		soukromé, rodinné a společenské vazby	
		intelekt	
V	Přirozené	hmotné (terén, voda, sníh, vzduch)	
		„technické“ (kámen, větev)	
		prostorové (příroda)	
		zvířecí (kůň, pes, velbloud)	
		přirozená výživa	
	Umělé	materiální (tyč, tenisky, loď, veslo)	
		technické (s motorovým pohonem, s přírodním pohonem, kolo, trampolína)	
		prostorové (tělocvična, haly, kluziště)	
		suplementy výživy	

L – lidské

V - věcné

Velmi důležité je také psychologické rozdělení, neboť pro výkon sportovce jsou rozhodující i psychologické faktory. První psychologickou typologií sportovní činnosti u nás zpracoval v 70. letech M. Kodým. Na základě analýzy jednotlivých sportovních činností byly nalezeny shodné a rozdílné znaky. Právě na této odlišnosti je postavena i typologie sportovních činností, která slučuje ty sportovní disciplíny, které jsou si v určitém aspektu podobné. V současnosti existuje mnoho sportovních disciplín, které se z psychologického hlediska velmi odlišují. Je tomu tak mezi jednotlivými druhy sportů,

jako např. lední hokej a plavání, ale také v rámci jedné sportovní disciplíny, jako např. lyžování, kam patří běh na lyžích, sjezdové lyžování apod.

V praxi je nejrozšířenější typologií sociologická klasifikace sportovních činností, která dělí sporty podle vztahů mezi jednotlivými sportovci na sporty individuální a kolektivní. U individuálních sportů dosahuje sportovec výkonů sám, kdežto základem kolektivních je kooperace mezi jednotlivými sportovci.

Kodýmova typologie sportovních činností dělí sportovní disciplíny na základě následujících kritérií:

- charakteristika sportovního prostředí,
- forma vzájemné interakce sportovců,
- vyrovnávání sportovce s cíli a úkoly sportovní činnosti,
- role psychiky sportovce.

Na základě těchto parametrů vytvořil šest základních typů sportů:

- **Senzoricko-koncentrační.** Pohybová aktivita sportovce je zaměřena na přesné dosažení cíle. Jsou zde kladeny vysoké nároky na senzorické schopnosti, senzomotorickou koordinaci pohybů a na koncentraci. Do této kategorie spadají především střelecké sporty, dále např. golf a biliard.
- **Funkčně mobilizační.** Obsahem těchto sportovních disciplín jsou přirozené pohyby. Sportovec musí překonat určitou vzdálenost, výšku nebo přemístit sportovní náčiní (Vaněk et al., 1984). Tyto sporty vyžadují maximální zapojení fyzických sil, vysoké volní úsilí a mají velké nároky na mobilizaci energetických funkcí sportovce (Slepička, Hošek & Hartlová, 2006). U sportovců, spadajících do této kategorie, je rozvinuta speciální úroveň vnímání kvality prostředí, ve kterém činnost probíhá. Hovoří se o speciálním čítí, jako např. pocit „vody“, „sněhu“ atd. Patří sem sporty jako atletika, plavání, cyklistika, kanoistika, rychlobruslení apod. (Vaněk et al., 1984).
- **Esteticko-koordinační.** Zde je kladen důraz na přesné zvládnutí pohybů a zpravidla se hodnotí obtížnost zvolených cvičebních prvků a umělecký dojem. Pohyby jsou spojovány do sestav. Využívá se při nich různého nářadí a náčiní a často jsou doprovázeny hudbou. Z psychologického hlediska jsou významné tvůrčí a

interpretační schopnosti, smysl pro rytmus, hudební předpoklady, ale také koordinační schopnosti, motorická citlivost, svalové úsilí a odolnost vůči neúspěchu. Soutěží v této kategorii nebývá mnoho, z tohoto důvodu jsou velmi silně prožívány. Každá chybička znamená vysoké bodové ztráty. Hodnocení rozhodčích je velmi subjektivní, což vyvolává zvýšený tlak na sportovce. Do těchto sportovních disciplín patří např. krasobruslení, sportovní gymnastika a skoky na trampolíně.

- Rizikové sporty. Cílem je překonat obtížné překážky. Často se objevují nepříjemné psychické stavy. Kladou se nároky na senzorní schopnosti, rychlé reakce, tvůrčí řešení situací, na odvahu, ochotu riskovat a odolnost vůči emočnímu napětí. Jedná se o sporty jako sjezdové lyžování, skoky na lyžích, motosporty atd.
- Heuristicko-individuální sporty. Sportovec svými schopnostmi, vlastnostmi a dovednostmi překonává odpor soupeře v přímém kontaktu nebo bez fyzického kontaktu pomocí speciálního náčiní. Z psychologického hlediska jsou důležité především heuristické schopnosti, od kterých se odvíjí volba vhodné strategie a taktiky vedení utkání. Důraz je kladen na rychlé rozhodování, které však nesmí snižovat jeho kvalitu. Významná je také motorická citlivost, vnímání pohybu i času v zápase. Do této skupiny patří např. tenis, stolní tenis, badminton, box, judo nebo šerm.
- Heuristicko-kolektivní. Jejich cílem je překonání soupeře kolektivní spoluprací mezi spoluhráči. Nárok je kladen na tvůrčí schopnosti každého jednotlivce, ale i na sehranost všech členů týmu, protože všichni hráči musí co nejlépe reagovat na strategii a taktiku soupeřů. Důležitá je zde v první řadě pozornost, kterou musí hráči rozptýlit na několik objektů činnosti, ale také schopnost předvídat pohyby a plány soupeře. Na rozdíl od individuálních sportů je důležitá sociabilita hráčů, jejich ochota spolupracovat a potlačit osobní tendence. V průběhu hry vzniká výrazná emocionalita, která klade nároky na emoční stabilitu i volní vlastnosti každého hráče. Kolektivní sporty jsou pro diváky mnohem atraktivnější než sporty individuální, což klade na hráče větší psychické nároky (Vaněk et al., 1984). Do této skupiny patří hokej, fotbal, basketbal, házená apod.

Psychologická typologie sportovních činností poskytuje nejen charakteristiky jednotlivých sportovních disciplín, ale slouží také při výběru sportovních talentů, pro

zaměření sportovního tréninku a psychologické přípravy sportovců (Vaněk et al., 1984). Je velmi důležitá, protože současný vrcholový sport klade velké požadavky na úroveň tělesné, technické, taktické, ale i psychologické přípravy sportovce. Náročné podmínky soutěží u sportovců často vyvolávají pocity napětí a neklidu, které mají negativní vliv na paměť, vnímání, snižují bystrost taktického myšlení, rychlost získávání a zpracování informací, sebedůvěru, aspirační úroveň osobnosti a ztěžuje i volní úsilí. Celkově tedy snižuje sportovcovu výkonnost (Kořalník, 1978).

Pro úplnost je nutné zmínit i sporty, při kterých sportovec spolupracuje se zvířaty, např. jezdeckví, a také zvláštní typ sportů, kde je důležité dosahování a prostupování. Do této kategorie patří např. horolezectví, potápění (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

V posledních letech jsou stále populárnější tzv. adrenalinové či extrémních sporty. Toto sportovní odvětví se podle mého názoru těší čím dál větší oblibě, protože lidé mají stále větší potřebu odreagování se od životního stereotypu a především od stresu. Vyhledávají proto nové a silnější zážitky, které jim pomáhají zbavit se pocitu životního nenaplnění a v hledání smyslu pomocí překonávání sebe sama. Při těchto sportech je prakticky simulováno ohrožení života a je zde velké nebezpečí úrazu. Při pocitu strachu tělo aktivuje sebezáchovné procesy organismu a dochází k vylučování hormonu adrenalinu, odtud jejich název. Do této kategorie sportů patří např. freeskiing, downhill nebo paragliding.

1.3 Sociální skupiny ve sportu

V mnoha sportovních odvětvích se lidé sdružují do sportovních oddílů, týmů nebo družstev. Definice skupin se liší podle vědního oboru, např. u sociologie sportu převažuje makrosociální hledisko, kdežto u psychologie sportu spíše pohled mikrosociální. Většina definic považuje za skupinu „*sdružení dvou a více osob, které jsou ve vzájemné interakci, přičemž každá osoba je ovlivňována ostatními a zároveň je sama také ovlivňuje*“ (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006, s. 115). McGrath (1984 in Výrost & Slaměník, 2008) uvádí, že základními znaky skupin jsou interakce určitého počtu jedinců a jejich vnímání jako skupiny. Skupinou jsou tedy jedinci, kteří se pravidelně stýkají a sami se za skupinu považují.

Sportovní týmy bývají převážně, co do počtu členů, omezeny pravidly a orientují se na společný cíl. Tím získávají podobu primárních sociálních skupin. Společnými znaky primárních sociálních skupin jsou:

- společné cíle související s činností skupiny,
- vzájemná znalost jednotlivých členů,
- existující síť interpersonálních vztahů,
- osobní komunikace,
- existence norem regulujících chování jednotlivých členů skupiny,
- existence struktury skupiny (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

Ve sportovním prostředí se vyskytují i sekundární sportovní skupiny. Kritériem rozdělení primárních a sekundárních skupin je míra těsnosti vztahů. V primární skupině jsou velmi těsné a osobní vztahy, což je dáno i velikostí skupiny - jsou poměrně malé, lidé jsou v bezprostředním kontaktu, mají na sebe vzájemně silný vliv, společně sdílejí emoce a jsou nuceni spolu spolupracovat. Jejich existence je také delší než u skupin sekundárních. Ty jsou spíše velké, vztahy mezi lidmi uvnitř skupiny jsou neosobní, formální a jejich vznik a existence jsou podmíněny konkrétním úkolem (Výrost & Slaměník, 2008). Příkladem sekundární skupiny je český olympijský tým. Členové mohou plnit své úkoly samostatně (pokud však nejsou součástí stejného sportovního družstva), nemusejí vstupovat do vzájemného kontaktu, spolupracovat ani vytvářet systém sociálních rolí.

I ve sportovní psychologii se dělí skupiny na formální a neformální. Formální skupiny jsou obvykle oficiálně ustanoveny, stejně jako jejich struktura a pravidla (Výrost & Slaměník, 2008). Jsou řízeny zvenku, mají stanovené normy a je kontrolována a hodnocena jejich efektivita. Příkladem mohou být sportovní oddíly, které jsou nějakým způsobem vázány na jiné společenské organizace.

Neformální skupiny vznikají na základě osobních vztahů a jejich struktura a fungování vychází zevnitř skupiny (Výrost & Slaměník, 2008). Jedná se např. o skupiny v neorganizovaném rekreačním sportu, kde jsou členové zaměřeni především na své osobní cíle.

Skupiny ve sportu můžeme dělit i na členské a referenční. V členských je jedinec členem a do referenčních se snaží začlenit, např. do národního družstva (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

Rozhodujícím okamžikem pro vznik skupiny je vytyčení si společného cíle (Výrost & Slaměnik, 2008). Ve sportu může vzniknout skupina např. formální nominací, nebo postupným formováním skupiny, často u rekreačního sportu.

1.3.1 Vlastnosti sportovního družstva

Stabilita skupiny – označuje stálost členské základny. U neformálních skupin je spjatá se skupinovým klimatem, u formálních skupin, např. u vrcholového sportu, se sociální prestiží.

Velikost skupiny – sportovní družstva spadají pod skupiny malé, proto je zde vysoká míra vzájemného ovlivnění mezi jednotlivými členy a komunikace „tváří v tvář“.

Integrita skupiny – je založena na podobném základě jako stabilita a soudržnost. Jde o jednotu činností a postojů členů skupiny.

Soudržnost skupiny – jde o pocit sounáležitosti mezi členy. Tato vlastnost je velmi důležitá pro efektivitu sportovních skupin. Sportovní psychologie považuje soudržnost skupiny za stejně důležitou vlastnost pro sportovní družstvo, jako je talent pro individuálního sportovce. Studie dokazují (Slepička, 1983; Slater, Sewell 1994), že mezi úspěšnějšími sportovními družstvy existuje větší soudržnost mezi jejich členy. Příčina je však těžko prokazatelná. Není jisté, zda soudržnost vede k úspěchu, nebo úspěch ke zvýšení soudržnosti.

Atraktivnost skupiny – členství v určitých sportovních skupinách přináší vyšší společenské postavení i finanční ohodnocení, a proto jsou pro sportovce velmi atraktivní. Souvisí tedy se společenskou významností, s významem skupinových cílů a s uspokojením potřeb jednotlivce.

Stálost skupiny – jde o trvání skupiny v čase. Ve sportu jsou skupiny, které jsou velmi stálé, s dlouholetou tradicí, např. fotbalová či hokejová družstva, ale také skupiny nestálé, které byly založeny účelově na určitý časový úsek, např. reprezentační družstva.

Autonomie skupiny – sportovní družstvo je nezávislé na jiných skupinách.

Intimita skupiny – vyjadřuje intenzitu vztahů mezi členy skupiny. Protože sportovní družstva jsou omezena ve velikosti, předpokládá se větší míra intimity.

Propustnost skupiny – označuje obtížnost změny členů družstva. Sportovní skupiny nejsou zcela nepropustné, ale uchazeči musí splnit určité vstupní požadavky, které jsou, především ve vrcholovém sportu, velmi přísné. Vstup je podmíněn především výkonností. Uchazeči většinou přicházejí z jiných sportovních družstev, takže se ve sportovních skupinách jedná především o fluktuaci lidí ze stejného sportovního odvětví. U známých sportovních odvětví je prostupnost skupin ovlivněna i komerčními vlivy, např. změny členství hráčů z ekonomických důvodů.

Homogenita skupin – určuje stupeň shody v určitých znacích mezi členy. Ve výkonnostně orientovaných skupinách hraje homogenita sportovní výkonnosti velkou roli, což se stupňuje s úrovní soutěže. U sportovních skupin, které nejsou výkonnostně orientované, nehraje výkonnostní úroveň tak velkou roli. Tyto skupiny jsou zaměřeny na jiná kritéria, jako jsou společné zájmy, hodnoty, věk apod.

Polarizace skupiny – vyjadřuje zaměřenost členů na společné cíle. Sportovní družstva jsou skupiny velmi polarizované. Jsou vytvořeny účelově a jsou zaměřeny na konkrétní cíl, který je často i důvodem ke vzniku skupiny. Ve výkonově orientovaných sportech se jedná o úspěch v soutěži.

Hodnotová orientace – je zaměření na hodnoty, které skupina uplatňuje. Na hodnotovou orientaci ve vrcholovém sportu má vliv především komercializace, což vede k řadě negativních jevů ve sportovním prostředí. Naopak ve sportech rekreačních nejde pouze o dosažení úspěchu, ale rozšiřuje hodnotovou orientaci sportovců o emocionální a sociální dimenzi.

Stupeň libosti – znamená, nakolik skupina uspokojuje potřeby jedince. Vyjadřuje, jak si jedinec váží svého členství ve skupině a jak své členství prožívá. I zde existuje rozdíl mezi sportovci ve vrcholovém a rekreačním sportu. Skupiny v rekreačním sportu jsou závislé na vnitřních prožitcích svých členů, které se odvíjí od provozované činnosti, kdežto členové výkonnostních skupin jsou nuceni podřizovat se přísnému režimu, který je omezuje v provozování jiných aktivit. Prožitek členství ve výkonově orientovaných skupinách je hodnocen podle postavení v soutěži, úspěchem v jednotlivých zápasech či závodech. Neúspěch se odrazí v ekonomickém zhodnocení, vede ke zhoršení skupinové

atmosféry, k poklesu uspokojení a při přetrvávající neúspěšnosti až ke snaze členů opustit skupinu.

Kontrola skupiny – znamená uplatňování skupinových norem. Jedná se o normy uvnitř skupiny i o normy sociální, které se vztahují ke skupině jako k součásti společnosti. Populární sporty jsou vystaveny většímu společenskému tlaku, vnější kontrole a se zvyšující se popularitou vzrůstá i míra této kontroly a vnějšího tlaku. Sportovní skupiny jsou také vystaveny řadě norem, které vycházejí ze sportovních pravidel a musí být přesně dodržovány (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

1.4 Vliv sportu na zdraví a psychiku

Z biologického hlediska se člověk podle Stejskala (2004) od vzniku Homo sapiens sapiens změnil jen velmi málo. Před 50 tisíci lety odpovídal jeho život potřebám „lovce a sběrače“. Aby si byl schopen zajistit potravu, musel trávit několik hodin denně v pohybu. Životní styl se však od dob našich předků výrazně změnil. Člověk má v dnešní době nadbytek energetického příjmu, ale nedostatek fyzické zátěže, což vede k poruchám regulačních systémů, které jsou „nastaveny“ na jiné životní podmínky, a následně ke vzniku tzv. civilizačních chorob. Jedná se především o ischemickou chorobu srdeční, cévní mozkovou příhodu a hypertenzi, které vznikají na základě aterosklerózy a jsou ve většině rozvinutých zemí nejrozšířenějším onemocněním i nejčastější příčinou úmrtí. Lze sem však zařadit i některá nádorová onemocnění, onemocnění dýchacího systému, osteoporózu, obezitu apod. V závislosti na životním stylu se zvyšuje i výskyt některých psychických onemocnění, např. deprese.

Nejbezpečnější a nejlevnější prevence většiny civilizačních chorob je přiměřená pohybová aktivita spolu s přiměřeným energetickým příjmem. Bylo zjištěno, že dlouhodobá tělesná aktivita prodlužuje život a zvyšuje jeho kvalitu. Příčinou těchto pozitivních změn u aktivního člověka jsou změny v jeho mozku. Dochází ke stimulaci neurofyzilogických procesů, které snižují bolest, zlepšují náladu a přinášejí pocit radosti (Stejskal, 2004).

Paulík (2010) uvádí, že autoři zabývající se tímto tématem zdůrazňují především následující pozitivní důsledky pravidelného cvičení:

- zvýšení a udržování energie a celkové fyzické kondice;

- posílení kosterně-svalové soustavy;
- zlepšení funkce kardiovaskulárního systému, prokrvení mozku, okysličení svalů a snížení krevního tlaku;
- získání a udržení přiměřené tělesné hmotnosti a zlepšení fyzického vzhledu;
- prohloubení dýchání a zvýšení vitální kapacity plic;
- posílení sebedůvěry, sebepojetí a sebevědomí;
- zlepšení spánku;
- zlepšení koncentrace pozornosti;
- získání pocitu duševní svěžesti a dobré nálady;
- snížení bolestí hlavy, úzkosti, deprese, napětí a stresu;
- snížení rizika diabetu a některých druhů rakoviny, např. prsu, prostaty a tlustého střeva.

Při vědomém vykonávání určitých opakovaných pohybů dochází ke změnám v centrální nervové soustavě, které pozitivně ovlivňují přizpůsobení jedince na podmínky této činnosti a zlepšují její řízení. Pravidelné cvičení ovlivňuje enzymové aktivity centrální nervové soustavy a tím zdokonaluje dynamické vlastnosti nervových procesů pohyblivosti, síly a vyváženosti vzrušení a útlumu. Dochází ke zvýšení výkonnosti nervových buněk, zrychlení zpracování informací a zpřesnění reakcí, oddálení únavy, zvládnutí vyšší fyzické i psychické zátěže a k celkovému zvýšení výkonové kapacity sportovce (Paulík, 2006). Pravidelná a dlouhodobá tělesná aktivita posiluje činnost autonomního nervového systému, který klesá nejen s věkem, ale i při zhoršeném zdravotním stavu. Podle Stejskala (2004) tak působí opačně než stárnutí a nemoci.

Pohyb má také kladný vliv na duševní zdraví člověka. Pravidelné cvičení upravuje abnormality nálady, snižuje depresi a úzkost. Umožňuje odreagovat se, uniknout od každodenních starostí a dodává pocit sebedůvěry. Účinek cvičení je lepší než u doporučených relaxačních technik. Dokonce i u těžkých depresí se osvědčuje kombinace psychoterapie a pravidelné pohybové aktivity (Stejskal, 2004). Sport také umožňuje styk s druhými lidmi, čímž pozitivně působí na vytváření mezilidských vztahů, pomáhá k jejich

zlepšení a dodává pocit sounáležitosti. Dalším pozitivním vlivem sportu je uznání od ostatních, které motivuje k dalšímu úsilí.

Provozování sportovních aktivit si vyžaduje bezpodmínečné dodržování pravidel a norem a spolupracování s druhými lidmi, což podle Paulíka (2006) přispívá k formování charakteru a morálně volných vlastností jako jsou např. zodpovědnost, důslednost a vytrvalost.

Na druhou stranu však sport, zejména vrcholový, může mít i negativní vlivy na člověka. Nejen že zde existuje vysoká hrozba úrazu, ale může se objevit i tendence k dosahování špičkových výkonů za každou cenu, předčasná specializace, dlouhodobé jednostranné zatěžování organismu apod. (Paulík, 2006).

Mezi další negativní stránky sportu můžeme zařadit i, v současné době velmi aktuální, tendenci k budování kultu těla. Zaměření se na fyzický vzhled a formování postavy se může stát prioritou člověka, který pak většinu svého času tráví v posilovně a nezřídka zneužívá anabolické preparáty. Může to dojít až do určité formy závislosti, kdy se cvičení stává natolik nutkavé, že člověk nedokáže vynechat trénink, ani za cenu vlastního zdraví. Extrémní podobou je pak bigorexie, tedy Adonisův komplex (Paulík, 2006). Je stejně nebezpečná jako mentální anorexie, bulimie nebo psychogenní přejídání. Jde o poruchu vnímání vlastního těla, kdy se bigorektici cítí jako slabí, nedostatečně svalově vyvinutí a jsou posedlí vlastním zjevem. Často usilují o dosažení nereálné fyzické zdatnosti a tělesných proporcí. Mezi největší rizika této poruchy patří poškození pohybového aparátu dlouhodobým přetěžováním. Velkým nebezpečím pro duševní zdraví je, podobně jako u jiných závislostí, sociální izolace či možný nedostatek financí, protože fitcentra, speciální strava a potravinové doplňky jsou finančně nákladné (Kulhánek, nedatováno).

Dalším negativním jevem je závislost na sportu jako takovém. Cvičení se stává natolik kompulzivní, že množství fyzické aktivity může ohrozit zdravotní stav sportovce. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o individuálních vytrvalostních sportech, především o plavání a běhu, kdy sportovci provozují monotónní a dlouhotrvající aktivity. Ohrožení jsou především dlouho aktivní sportovci preferující dlouhé závody a vysoké tréninkové dávky. Závislost na sportu bývá často spojována i s poruchami příjmu potravy (Adams & Kirkby, 1999)

2 OSOBNOST

Na počátku 20. století se objevila nutnost studovat duševní život člověka jako celek a vysvětlit, proč na stejné podněty reagují lidé různým způsobem. Tato skutečnost umožnila průnik termínu osobnost do psychologie. Osobnost v jistém smyslu nahradila pojem duše, který byl pokládán za nevědecký a v 19. století od něj bylo upuštěno (Nakonečný, 2009).

Slovo osobnost můžeme chápat ve více významech, proto je nutné je rozlišovat. Říčan (2010) slovo osobnost v psychologii rozlišuje následovně:

1. Osobnost jako hodnotící pojem. Může jít o nějak pozoruhodného člověka, který v něčem vyniká či je nějakým způsobem významný, především v pozitivním smyslu.
2. Osobnost jako psychická individualita jedince, tedy člověk jako jedinečná bytost. V tom smyslu lze říci, že psychologie je vědou o individuálních rozdílech, které popisuje i vysvětluje.
3. Osobnost jako architektura, struktura či uspořádání celku psychiky. *„Jde o rozčlenění psychiky na relativně samostatné složky, z nichž každá má určitou funkci či funkce, a zejména o integrovanou souhru těchto složek, zcela analogicky, jako je tomu při zkoumání lidského organismu, kde jde o souhru jater, mozku, imunitního systému atd.“* (s. 14)

Osobnost je odvozena z termínu „osoba“ a koresponduje s latinským „persona“. Persona původně znamenala masku, kterou si nasazovali herci antického dramatu. Tvar jejich úst byl vytvořen tak, aby zesiloval zvuk. Předpokládá se, že slovo persona vzniklo ze složeniny per - sonare, což znamená proznívat, znít skrz (Smékal, 2004).

V psychologii se tento pojem vyvíjel v různých pojetích určených školou nebo teoretickými východisky, která autor zastával. Během uplynulého století byla navržena řada definic osobnosti. Podle Drapely (2011) bychom je mohli rozmístit na osu spojující dvě zcela opačná stanoviska. Na jedné straně by byli teoretici „já“, kteří považují osobnost za něco, co skutečně existuje a co má skutečné účinky. Na straně druhé by byli behavioristé, kteří vnímají osobnost jen jako odvozeninu z chování, které je samo jediným přímo pozorovatelným a měřitelným jevem. Drapela (2011, s. 14) definuje osobnost jako *„dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby.“* Podobně definuje osobnost např. G. W. Allport, který ji považuje za *„dynamickou organizaci těch*

psychofyzických systémů v jedinci, které determinují jeho jedinečné přizpůsobování v jeho okolí“ (Allport, 1937 in Cakirpaloglu, 2012, s. 17)

H. J. Eysenck osobnost vymezil jako *„relativně stálou jednotu charakteru, temperamentu, intelektu a těla, což umožňuje její jedinečnou adaptaci na prostředí*“ (Hartl & Hartlová, 2010, s. 373).

R. L. Atkinsonová (2003, s. 436) definuje osobnost jako *„příznačné a charakteristické vzorce myšlení, emoci a chování, které definují individuální osobní styl interakce s fyzickým a sociálním prostředím. “*

Rozdílnost přístupů k osobnosti přispěla ke vzniku řady témat a sporů. Jedná se především o rozlišení mezi výzkumem obecných osobnostních dimenzí a procesů, které jsou zpravidla prováděny se skupinami osob, a výzkumem individuálních životů (Barenbaum & Winter, 2008 in Blatný, 2010). Vznikly tak dva tábory vědců, z nichž jeden zastával statistický přístup a druhý přístup případových studií. Na základě toho vznikly dva společné, ale zároveň rozdílné cíle psychologie osobnosti – studium individuálních dimenzí, v rámci kterých se lidé od sebe navzájem liší a studium individuální osoby jako jedinečného celku (Blatný, 2010). Jedná se o kvantitativní a kvalitativní či nomotetický a idiografický přístup.

2.1 Struktura a dynamika osobnosti

Termín struktura označuje stavbu nebo složení, v psychologii osobnosti pak znamená vnitřní uspořádání funkčních prvků osobnosti (Nakonečný, 2009). Struktura osobnosti je složitý psychický fenomén. Je relativně stálá, což je dáno tím, že se osobnost neustále vyvíjí v interakci s vlastním fyzickým i sociálním prostředím a navzájem se ovlivňují (Cakirpaloglu, 2012). Struktura osobnosti vyjadřuje charakteristiky typické pro určitého jedince, které se projevují v jeho chování a prožívání a popisují se na základě osobnostních vlastností a dispozic.

Nakonečný (2009) uvádí, že existují různé strukturální modely osobnosti, např. psychoanalytický, který chápe osobnost jako systém tří „psychických aparátů“ reprezentující ego, id a superego; nebo faktorově analytický, který popisuje osobnost jako systém vzájemně propojených faktorů.

Prvky struktury osobnosti představují psychické vlastnosti tvořící různé třídy podle svých funkcí (temperament, schopnosti, charakter, motivy a postoje), a které se mohou seskupovat v určité typy osobnosti (Nakonečný, 2009).

Dynamika osobnosti vyjadřuje, jak se projevuje struktura osobnosti. Chování a prožívání člověka je proměnlivé a mění se na základě dějů v těle a okolí. Velmi důležitou roli zde hraje především motivace, ale patří sem i další faktory, jako poznávací, temperamentové, charakterové a postojové.

Balcar (1991) do dynamiky osobnosti zařazuje duševní děje a duševní stavy. Duševní děje popisuje jako procesy, které zkoumá obecná psychologie. Duševní stav podle něj představuje právě přítomnou duševní kvalitu, která má vliv na vznik a průběh duševních procesů.

2.1.1 Motivace, výkonová motivace a sportovní aspirace

„Motivace je vnitřní řídicí síla odpovědná za zahájení, usměrňování, udržování a energetizaci zacíleného chování“ (Hartl & Hartlová, 2010, s. 320). Dodává chování jednotu a smysl, objasňuje jeho psychologické důvody, subjektivní význam a jeho proměnlivost (Nakonečný, 1996).

Člověk je ovlivněn celou řadou motivů, které tvoří složité motivační seskupení. U sportovců je hlavním činitelem určujícím vývoj motivační struktury věk a sportovní výkonnost (Slepička et al., 2006). Hošek (2006) popisuje motivační strukturu sportovce jako komplex všech motivací ze všech oblastí, které se proplétají, splývají nebo jdou proti sobě. Motivory ve sportovní činnosti jsou úzce spjaty s postoji sportovce.

Základní formou motivu je potřeba. Různí autoři popisují různé druhy motivů, za základní však můžeme považovat třídění na biogenní či fyziologické (potřeby organismu, např. potřeba jídla a spánku) a sociogenní či psychogenní motivy (potřeby člověka jako sociální bytosti, např. potřeba výkonu).

Na začátku sportovní kariéry dochází k tzv. generalizaci motivační struktury. Sportovec má různé zájmy a sporty často mění. V tomto období se řídí spíše vnějšími vlivy, jako jsou kamarádi, popularita určitého sportu, blízkost sportoviště od bydliště apod. Dalším vývojovým stádiem motivační struktury je její diferenciací. Na základě úspěchů a neúspěchů ve sportovní činnosti je stanoven i určitý postoj k ní. Posledním

stádiem je stabilizace motivační struktury. Převažují motivy směřující k dosažení vysoké sportovní výkonnosti. Sportovec získal zkušenosti, zná své možnosti a vytvořil si racionální vztah k vybranému sportu. Do tohoto stádia řadíme i involuci motivační struktury. Jedinec si je vědom dosažení vrcholu své kariéry a dochází k reorganizaci motivační struktury. Není zde již tak silné soustředění se na dosahování maximálních výkonů a sport je provozován pro činnost samotnou. Z psychologického hlediska je zajímavé, že právě v tomto období se sportovcům dobře závodí a dosahují úspěchů, často dokonce i větších než dříve. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že sportovci již nepocítují tak velké očekávání, mají bohaté zkušenosti, ale i vyrovnaný vztah k úrovni vlastního výkonu. V negativním případě však může nastat situace, že sportovec usiluje o získání maxima před definitivním ukončením své kariéry. Motivem pak nemusí být pouze finanční důvody, ale může jít i o získání ztracené slávy (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

Výkon podmiňují schopnosti a motivace. Pokud chybí jen jedna z těchto složek, k výkonu nedojde. V 60. letech minulého století byla vytvořena teorie výkonové motivace. Za největší průkopníky v této oblasti jsou považováni Atkinson, Heckhausen a McClelland. Definovali motivaci k výkonu jako výslednou tendenci emocionálního konfliktu mezi očekáváním úspěchu a strachu z neúspěchu.

Potřebu dosažení úspěšného výkonu popsal Murray v knize „Výzkumy osobnosti“ (1938) jako potřebu překonávat překážky, uplatnit své schopnosti a vykonat něco obtížného tak rychle a dobře, jak je to možné (Plháková, 2004). Snaha dosáhnout úspěchu je chápána jako funkce motivu, hodnoty úspěchu a možnosti jeho dosažení. Podobně i tendence vyhnout se selhání je funkcí motivu vyhnout se neúspěchu, jeho negativní hodnotě a jeho pravděpodobnosti (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

Potřeba dosáhnout úspěchu se měří projektivně, ale existují i jiné metody, např. dotazníky či zkoušky riskování. Ve sportovním prostředí se používá především přizpůsobená projektivní a doprovodná dotazníková technika, na základě kterých byla potvrzena hypotéza, že u sportovců je potřeba úspěšného výkonu vyšší než u ostatní populace (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

J. Atkinson pomocí metody TAT zjistil, že lidé s vysokou potřebou úspěšného výkonu volí středně obtížné úkoly, které se pro ně stávají určitou „výzvou“. Lidé s nízkou potřebou úspěšného výkonu dávají přednost velmi snadným, nebo naopak velmi obtížným úkolům. Je tomu tak proto, že při snadných úkolech mají velkou pravděpodobnost

úspěchu, kdežto u velmi těžkých úkolů na ně neúspěch nevrhá tak špatné světlo a pořád zde existuje, i když velmi malá, pravděpodobnost úspěchu. Lidé s vysokou úrovní potřeby úspěšného výkonu jsou soutěživí, ale ne mocensky orientovaní. Záleží jim především na uplatnění svých schopností a podání co nejlepšího výkonu. Neusilují o ovládnutí druhých, ale chtějí vynikat v určité oblasti a dokázat sobě i ostatním, že na to mají (Plháková, 2004). Sportovci patří mezi tu část populace, kde je směřování k úspěchu typickým osobnostním rysem.

Plháková (2004) uvádí, že motivy se projevují buď snahou se k něčemu přiblížit, nebo se něčemu vyhnout. Motiv vyhnout se neúspěchu se projevuje zejména v situaci, kdy se lidé bojí selhání a výkonovým situacím se vyhýbají, nebo se snaží úkol co nejlépe zvládnout, takže tvrdě pracují na tom, aby se vyhnuli neúspěchu, ne aby dosáhli úspěchu. Dále se ukázalo, že existuje i potřeba vyhnout se úspěchu vycházející z obav ze zátěže nebo z odmítání druhými. Příkladem může být nadaný ve třídě průměrných studentů.

Využití teoretických znalostí o dynamice potřeby úspěchu u sportovců se nabízí především v jejich psychologické přípravě a ve výběru sportovních talentů. Vysoká potřeba velkého výkonu je zde zárukou poměrně stálé motivační struktury projevující se neustupujícím zájmem o sport v průběhu sportovní přípravy (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

Mezi další možnosti diagnostiky výkonové motivace patří dotazník Schulera a Prochasky - Dotazník motivace k výkonu (LMI). Autorkou českého vydání je S. Hoskovcová. Dotazník se skládá ze 17 dimenzí motivace k výkonu v profesním kontextu – vytrvalost, kompenzační úsilí, dominance, hrdost, angažovanost, ochota učit se, důvěra v úspěch, preference obtížnosti, flexibilita, samostatnost, flow, sebekontrola, nebojácnost, orientace na status, internalita, soutěživost, cílevědomost. Každá dimenze je reprezentována 10 položkami, takže celý dotazník obsahuje celkem 170 položek. Výsledkem je celková motivace k výkonu v profesním kontextu i hodnoty pro jednotlivé subškály (Testcentrum, nedatováno).

Další vhodné metody k diagnostice výkonové motivace je např. dotazník výkonové motivace od Pardela, Maršálkové a Hrabovské, dotazník TEOSQ – Task and Ego Orientation in Sport Questionnaire, Škála sportovní motivace (SMS) nebo Achievement Motivation Scale (AMS) (Svoboda, 2010).

S výkonovou motivací úzce souvisí sportovní aspirace. Psychologický slovník (Hartl & Hartlova, 2010, s. 49) uvádí definici aspirace od K. Lewina, podle kterého se jedná o „*úroveň vlastního výkonu, který jedinec očekává na základě předchozího výkonu v dané situaci.*“ Podle Slepíčky (2006) jde o subjektivní nároky vyjadřující jedincovo sebehodnocení. Sportovec má poměrně přesné představy o svém dalším výkonu, které jsou ovlivněny výkonem posledním. Budoucí výkon bude považován za úspěch, pokud převyší předchozí očekávání a naopak. Úspěch následující aspirace zvyšuje, neúspěch snižuje.

Dosavadní výzkum ukázal, že mladší sportovci a muži mají vyšší úroveň aspirace než ženy a starší sportovci. Další studie, která srovnávala aspirace vrcholových sportovců a nesportovní populace, zjistila, že vrcholový sportovci jsou hyperaspirativní – v každém opakovaném výkonu byly jejich aspirace vyšší ve srovnání s výkonem předchozím, a že aspirace vrcholových sportovců jsou oproti nesportovní populaci dynamičtější – po úspěchu se rychle zvýší a naopak (Vaněk, 1982).

2.1.2 Emocionalita ve sportu

Stuchlíková (2002) chápe emoce jako širokou škálu citových prožitků a doprovodných fyziologických reakcí. Považují se za evolučně vzniklé mechanismy adaptace na přežití. Jsou velmi citlivé na změny ve vnějším i vnitřním prostředí organismu a jsou charakteristické svou nestálostí. Patří do širší skupiny tzv. afektivních jevů, mezi které dále patří např. nálady.

Mezi základní emoce řadíme radost, smutek, strach, hněv a odpor. Provázejí je specifické výrazy, které můžeme vidět u příslušníků snad všech kultur (Plhánková, 2004).

Sport je významným zdrojem emocí, kterému může konkurovat snad jen umění, hazard či sex. Hlavní důvod spočívá v soutěživosti sportovních aktivit, které vyvolávají prudkou emoční dynamiku, nejistotu výsledku a herní prožitek (Slepíčka, Hošek & Hátlová, 2006).

Společnost a socializace nás nutí své emoce potlačovat. Ve společnosti se musíme neustále kontrolovat a své emoce raději ani neprojevovali. Tento jev se nazývá emoční imploze a z hlediska psychohygieny může mít velmi negativní dopad v podobě citové oploštělosti, neschopnosti své emoce vůbec projevit či např. v úzkostnosti. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby měl člověk možnost své emoce čas od času projevit a sport je k tomu velmi dobrou příležitostí.

Ve sportu můžeme pozorovat časový sled emocí v předstartovních, soutěžních a po-soutěžních stavech. Silné předstartovní stavy se dostávají především proto, že sportovní soutěže jsou často veřejné. Emoční průběh záleží nejen na důležitosti soutěže, ale také na osobnosti každého sportovce. Emočně labilnější sportovci tyto stavy prožívají dlouho dopředu a s blížící se událostí přibývají na intenzitě. Předstartovní stav začíná zpravidla zveřejněním data soutěže. Mezi příznaky patří napětí, úzkost a obava o výsledek (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006). Úzkost a strach u zdravého člověka může zvýšit jeho aktivitu a motivaci. Podle Yerkes-Dodsonova zákona se optimální výkonnost dostavuje při střední hladině úzkosti. Pokud je však příliš nízká nebo vysoká, výkon snižuje (Machač, Macháčová & Hoskovec, 1988). S blížícím se závodem se většinou objevují rozmanité psychofyzické příznaky, mezi které patří žaludeční problémy, nespavost a obzvlášť typické pocení dlaní.

Zvláštní povahu mají předstartovní stavy u rizikových sportů. Napětí z očekávání zde představuje strach z nevydařeného pokusu, který má většinou podobu něčeho, z čeho nelze „vystoupit“ – skoky, lety apod. Čím větší má sportovec strach, tím větší po-soutěžní euforie se dostavuje. V souvislosti s předstartovními stavy mluvíme o předstartovní horečce, která je spojena s tzv. zimničnými stavy, kam patří třes, nervozita, neklid a výbušnost. Patří sem také předstartovní apatie, která se naopak projevuje lhostejností, pasivitou a rezignací. Tyto protikladné stavy se někdy mohou dokonce střídát (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006). Předstartovní stavy vrcholí těsně před začátkem závodu a závodník je může příznivě ovlivnit např. strečkem.

Soutěžní stavy od začátku do konce provází emotivita, která má povahu boje, usilování a zvládání. Velmi záleží na průběhu soutěže. Pokud se sportovci daří, provází ho stav maximálního zaujetí a je stržen vlastní činností. Tento jev zkoumal americký psycholog Czikszenmihalyi a nazval ho termínem „flow“. Soutěžní stavy se dostávají, protože sport vždy znamená srovnávání se s něčím (výkonnostní standardy) nebo s někým (sám se sebou nebo s ostatními sportovci). Mohou být prožívány dokonce i při tréninku (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

U po-soutěžních stavů je nejdůležitější, zda byl výsledek v souladu s předchozí aspirační úrovní. Tato skutečnost určuje emoce úspěchu či neúspěchu. Vítězná euforie dokáže překrýt vše ostatní - sportovec odkládá únavu i bolest a prožívá své vítězství. Z biologického hlediska je tento stav zapříčiněn vylučováním endorfinu a enkefalinu

z mozku. Ze sociálně-psychologického hlediska prožívá radost ze zlepšení své sociální pozice. Neúspěch naopak vede k prožívání frustrace (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006), která může mít řadu následků. Sportovec může svůj neúspěch brát jako výzvu, která jej motivuje k další činnosti, nebo naopak může dojít k rezignaci, která vede k dočasnému nebo úplnému zanechání sportovní kariéry (Machač, Macháčová & Hoskovec, 1988). Dalším možným důsledkem frustrace je regrese, která ve sportu většinou znamená zpřimitivnění činnosti, tedy návrat k dříve osvojeným způsobům chování či technice. Jinou variantou je kompenzace, kdy se neúspěšný sportovec např. dodatečně přihlásí na jinou disciplínu, ve které očekává úspěch, a vynahradí si tak předešlý neúspěch (Slepička, Hošek & Hátlová, 2006).

2.2 Rysová teorie osobnosti

Teorie osobnosti jsou podle Drapely (2011) soustavy vypracované odborníky vysvětlující interakce dynamických sil, které působí v životě každého člověka. Psychologie přistupuje k osobnosti z mnoha pohledů. Přestože vychází z empirických dat, údaje zvolené jedním odborníkem jsou jiné než ty, které zvolil jiný, což je důvodem tak vysoké míry odlišnosti mezi různými teoriemi.

Naše práce je zaměřena na rysový přístup k osobnosti, který se řadí mezi čtyři hlavní přístupy k výzkumu osobnosti. Od nepaměti se vědci snažili vymezit projevy chování, kterými se od sebe lidé navzájem odlišují, a vytvořit tak klasifikaci osobnostních typů. Příkladem je Hippokrates, který vytvořil nejstarší teorii temperamentu, v níž rozlišoval čtyři typy osobnosti – cholericový, flegmatický, melancholický a sangvinický. Známa je také typologie C. G. Junga, který rozlišil dva základní typy – extraverci a introverzi (Drapela, 2011).

Psychologové zabývající se rysovým přístupem k osobnosti se podle Atkinsonové (2003) snaží:

- zredukovat rysy na co nejmenší počet tak, aby vystihovaly rozmanitost osobnosti člověka;
- vytvořit validní a reliabilní nástroj k měření osobnosti;
- pomocí empirického výzkumu objevit vztahy mezi samotnými rysy a mezi rysy a specifickým způsobem chováním.

Při hledání „mapy“ osobnostních vlastností narazili badatelé na dva problémy, které tyto snahy mařily. Prvním problémem bylo vytvoření samotného postupu, podle kterého by se vlastnosti vybíraly. Druhý souvisel s metodou, kterou by bylo možné všechny vlastnosti systematicky uspořádat. Tyto problémy byly vyřešeny až ve 20. století, kdy byla formulovaná tzv. lexikální hypotéza a faktorová analýza. Lexikální přístup vychází z předpokladu, že nejvýznamnější personální odlišnosti jsou ukryty v přirozeném jazyce jako jednotlivá slova. Lexikální hypotézu poprvé vyslovil Galton a Klages, vycházel z ní také Allport, Cattell i Norman. „Obecnou lexikální hypotézu“ formuloval Goldberg (1981 in Hřebíčková, 2011, s. 27 - 28) následovně: *„Ty individuální odlišnosti, které jsou ve vzájemných každodenních transakcích mezi lidmi nejdůležitější, budou zakódovány i v jejich jazyce. Čím jsou tyto odlišnosti důležitější, tím více lidí je zaznamená a bude o nich mluvit. Důsledkem toho se nakonec vytvoří slovo, které tyto individuální odlišnosti pojmenuje.“*

G. Allport a H. Odbert se v roce 1936 pokusili popsat základní vlastnosti osobnosti. Z úplného slovníku angličtiny vybrali 18 tisíc slov, které nějak charakterizují člověka. Zredukovali synonyma, nesrozumitelné výrazy a pojmy vyjadřující náladu a momentální stav mysli. Získali seznam asi čtyř a půl tisíce slov, která následně rozdělili podle podobných významů do zhruba dvou set skupin, což byly podle Allporta rysy, které tvořily základní stavební prvky osobnosti. V roce 1963 Cattell snížil Allportův a Odbertův seznam na přijatelnější počet. Pomocí faktorové analýzy zjistil, že osobnost je tvořena šestnácti faktory, které nazval „pramenné rysy“. Podle Cattella má každý člověk jedinečný soubor rysů, na základě nichž navrhl šestnácti faktorový osobnostní dotazník (16PF). Jedná se o škálu obsahující 187 položek a hodnotící 16 odlišných skóre pro každý faktor (Kassin, 2007).

Cakirpaloglu (2012) uvádí, že Cattell rozdělil rysy podle způsobu identifikace, původu a modality projevu. Identifikaci osobnostních dispozic můžeme provést objektivním pozorováním a odhalit tak tzv. „povrchové rysy“. Faktorovou analýzou povrchových rysů dospějeme k určení primárních faktorů osobnosti, tedy ke Cattellovým „pramenným rysům“. Kombinací primárních faktorů osobnosti vznikají různé manifestní vlastnosti a projevy. Pomocí pozorování můžeme poznat rysy jedinečné osobnosti, kdežto faktorová analýza směřuje k osobnosti jako fenoménu lidského rodu.

Z hlediska původu dále rozlišil rysy vrozené a rysy získané. Konstituční rysy jsou vrozené, trvalejší a odolnější vůči změnám. Rysy získané mají adaptivní význam a jsou modelovány prostředím, především kontaktem s přírodou, společností a kulturou.

Podle způsobu projevu rozlišuje:

- dynamické rysy, které představují vztah člověka k určitému obsahu a cíli;
- rysy schopností vyjadřující úspěšnost jedince dosáhnout vytyčeného cíle;
- rysy temperamentu, což jsou vrozené způsoby individuálního projevu (Cakirpaloglu, 2012).

Podobně postupoval i H. J. Eysenck. Ten chápe osobnost bez její kognitivní složky, tedy bez inteligence a mentálních schopností. Za základní rysy osobnosti považuje dimenze extraverze, neuroticismu a psychoticismu (Blatný & Plháková, 2003).

Rozšířením původního dvoufaktorového modelu Eysencka (dimenze extraverze x neuroticismus) o další tři faktory – otevřenost, uvědomělost a přívětivost, vznikl pětifaktorový model osobnosti Big five.

2.3 Pětifaktorový model osobnosti

Goldberg pro označení pětifaktorové charakteristiky osobnosti použil název „Big five“. McCrae a John navrhli pojmenování těchto faktorů na základě prvních písmen jejich anglických názvů (Openness to experience, Conscientiousness, Extraversion, Agreeableness, Neuroticism), čímž vzniká slovo OCEAN. Tento návrh však vyvolává dojem, že si jsou všechny faktory rovny, s tím však řada odborníků nesouhlasí. Norman faktory seřadil podle důležitosti a označil je římskými čísly: I (extraverze), II (přívětivost), III (svědomitost), IV (emocionální stabilita), V (kultura). Nejvíce diskutovaný je obsah faktoru V, což dokazuje i jeho alternativní označování – kultura (Norman), intelekt (Goldberg), otevřenost vůči zkušenosti (Costa a McCrae), imaginace (Saucier), či autonomie (Hendriks) (Blatný, 2010).

Hřebíčková (in Blatný, 2010) popisuje obsah jednotlivých pěti faktorů následovně:

- Faktor extraverze bývá často zařazován do osobnostních dotazníků. Zjišťuje kvalitu i kvantitu interpersonálních vztahů. Na jednom pólu obsahuje vlastnosti, jako jsou společenskost, výřečnost, optimismus, sebeprosazování, snadná sociální adaptace apod., na druhém pólu se nacházejí charakteristiky zaměřené na vnitřní svět a upřednostňování samoty, např. uzavřenost, tichost či vážnost.
- U neuroticismu vyjadřuje jeden pól stabilní, vyrovnané a přiměřené reakce jedince na podněty. Na druhé straně pólu nacházíme vlastnosti nestálé, u kterých jsou emocionální reakce na podněty lehce vyvolatelné a nepřiměřené. Vyskytuje se zde kolísání nálad a přecitlivělost. Patří sem např. neklid, nejistota a nervozita.
- Přívětivost zjišťuje kvalitu interpersonální orientace. Na jedné straně pólu obsahuje přídavná jména jako dobrosrdečný, přívětivý a snášenlivý, na straně druhé se vyskytuje panovačnost, necitelnost či pomstychtivost. Tato dimenze vyjadřuje buď zájem, podporu a péči o druhé, nebo naopak nepřátelství a lhostejnost.
- Svědomitost vyjadřuje vlastnosti poukazující na úroveň sebekontroly u chování zaměřeného na cíl. Osoby s vysokým skórem svědomitosti jsou pečlivé, zásadové a svědomité. Na opačné straně se nacházejí osoby vykazující malý zájem o práci a lhostejnost k jejich cílům.
- Otevřenost vůči zkušenosti je nejdiskutovanějším faktorem. Zjišťuje úroveň vyhledávání nových zážitků. Patří sem vlastnosti, jako kultivovanost, tvořivost, zvědavost či nekonvenčnost oproti omezenosti, netvořivosti a nekulturnosti.

Pětifaktorový model osobnosti nachází své uplatnění nejen ve výzkumných studiích, ale také v klinické a poradenské praxi. Diagnostikování těchto pěti osobnostních dimenzí můžeme rozdělit do dvou skupin. První tvoří posuzovací škály, které byly sestaveny z přídavných jmen reprezentující pětifaktorovou strukturu. Do druhé patří osobnostní dotazníky nebo inventáře, které se skládají z výpovědí, popisující vlastnosti, chování a prožívání shodující se s dimenzemi pětifaktorového modelu osobnosti. Nejpoužívanějšími

metodami pro diagnostikování pěti osobnostních dimenzí jsou NEO osobnostní inventáře (Hřebíčková, 2011). Doposud byly vytvořeny tři typy NEO inventářů – NEO Personality Inventory (NEO-PI), revidovaná verze Revised NEO Personality Inventory – NEO-PI-R a NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) (Hřebíčková & Urbánek, 2001).

Atkinsonová (2003) uvádí, že řada psychologů osobnosti považuje objev pětifaktorového modelu osobnosti za jeden z největších objevů na poli současné psychologie osobnosti.

2.4 Z dějin psychologického výzkumu osobnosti sportovce

Podle Macáka (1989) byla ve studiích osobnosti sportovců nejprůkazněji zjištěna zvýšená dominance sportovců od běžné populace. Tato vlastnost je spjata s usilováním o prvenství, podřízením ostatních, vůlí po vítězství, sebedůvěrou, agresivitou a bojovností. Dále byla prokázána skupina vlastností vztahujících se ke sféře zaměřenosti - potřeba být dobře hodnocen sociální skupinou, dosahovat velkého výkonu, vytrvalost v řešení problémů a snaha být efektivní. Další skupina vlastností vyjadřuje vztah jedince k sociální skupině. Nejčastěji je uváděna vyšší sociabilita sportovců, vyšší potřeba být sociálně přijímán a kolektivismus. Byly také zjištěny vlastnosti vyjadřující způsob sociální komunikace. Jedná se především o odpovědnost, zájem o ostatní, trpělivost, starostlivost a sebekontrolu. Prokázána byla také emoční stálost související s temperamentem, citovou zralostí a absencí neurotických projevů.

Knihy zabývající se psychologií sportu shrnují významné vlastnosti osobnosti sportovce. Na první místo staví agresivitu chápanou jako bojovnost, usilování a soutěživost. Na druhém místě je intelekt chápán jako intelektuální aspirace sportovce a jeho schopnost osvojit si určitý sport. Na třetím místě je tvrdost charakteru, což značí zásadovost, nezávislost a kritičnost (i sebekritičnost). Dále je uváděna malá úzkostlivost, která je považována za stabilitu osobnosti v náročných životních situacích, emoční stálost a sebekontrola. Další důležitou vlastností sportovce je sebedůvěra v interpersonálním kontaktu. Sportovci také vykazují zvláštní zájem o vlastní fyzický vzhled a o zdraví. Důležitá je také výkonová motivace, autoritativnost trenérů a diskuze o tom, zda je ve sportu výhodnější extraverte nebo introverte.

Výzkum osobnosti sportovců ze 70. let (in Kořalník, 1978) zkoumal osobnostní rysy tehdejších jugoslávských špičkových atletů ve srovnání se skupinou nesporthovců. Další

výzkumnou otázkou, kterou si autoři Lazarevič, Paranosic a Drakavic položili, bylo, zda lze předpokládat možnost definování těch rysů osobnosti, které podmiňují úspěch ve sportu. Použili Cattellův 16PF. Výzkumný vzorek se skládal ze 100 vrcholových sportovců a 100 nespportovců. Pro kritérium klasifikace vrcholového sportovce použili kategorizaci založenou na dosažených výsledcích z evropských a světových mistrovství a z olympijských her při umístění do čtvrtého místa. Skupina nespportovců byla tvořena studenty a žáky středních škol z posledních ročníků, kteří se o závodní sport nikdy nezajímali.

Současně se snažili zjistit, zda existují rozdíly v profilech a osobnostních rysech sportovců soutěžících v různých sportovních disciplínách, protože jak je známo, různé sportovní disciplíny kladou na sportovce různé psychické nároky. Tento výzkum byl proveden na vzorku 114 vrcholových sportovců (za stejných podmínek jako bylo zmíněno výše) z 10 sportovních disciplín, z nichž 6 bylo individuálních (zápas, box, judo, střelba, plavání, atletika) s celkovým počtem 56 a zbylých 58 tvořili sportovci z kolektivních sportů, závodící v házené, vodním pólu, basketbalu a odbíjené.

Výsledky nehovoří o speciálním „modelu“ osobnosti vrcholových sportovců, ale o jejich individuálních osobnostních rysech, které se statisticky liší ve dvou skupinách testovaných osob. Vrcholoví sportovci mají vyšší hodnoty faktoru C, což ukazuje, že jsou emocionálně stabilnější osoby než nespportovci. Statisticky významný rozdíl byl zjištěn také na faktoru G, což značí, že vrcholoví sportovci mají silný pocit povinnosti, uvědomění, vytrvalosti a spolehlivosti charakteru. Významný rozdíl byl také zjištěn ve faktoru Q₃ - sportovci vykazovali vyšší stupeň sebeovládání. Podle faktoru H se také ukázalo, že jsou odvážnější s menším vnitřním napětím a větší důvěrou (faktor L).

Výzkumníci na základě výsledků faktorů H, L, Q₂, Q₃ přijali předpoklad, že pouze lidé s určitými dispozičními vlastnostmi mohou dosáhnout špičkových výsledků. Tyto faktory jsou totiž determinované výchovou a dospíváním. Samo sportování pak posiluje další vývoj a posílení struktury osobnosti.

Při zkoumání charakteristik vrcholových sportovců soutěžících v individuálních a kolektivních sportech zjistili odlišnosti ve faktorech B, C, G, L, M a O (Kořalník, 1978).

Ganjuškin a Kozlová (in Kořalník, 1978) zkoumali osobnost lyžařů-běžců. Pokusili se sestavit psychologický profil osobnosti reprezentantů v lyžařském běhu. Zkoumali 203

sportovců, z toho 101 mužů a 102 žen, z nichž 140 mělo vysokou sportovní kvalifikaci. Průměrný věk probandů byl 21 let. Muži a ženy byli rozděleni do tří skupin podle výkonnosti. První tvořili vrcholoví sportovci (26 mužů a 23 žen), druhou lyžaři první výkonnostní třídy (41 mužů a 50 žen) a poslední skupinu tvořili lyžaři střední a nízké kvalifikace, tzn. druhá a třetí výkonnostní třída (34 mužů a 29 žen). Srovnání proběhlo opět pomocí 16PF.

Výsledky ukázaly statisticky významný rozdíl mezi muži a ženami. Pro lyžaře byla typičtější afektothymie, pro lyžařky schizothymie. Podobné údaje byly zjištěny i ve dřívějších výzkumech u plavců (V. Leonová, 1975), gymnastů (A. Gurjanov, 1975) a u rychlobruslařů (S. Markov, 1976). Ukázalo se také, že lyžařky jsou dominantnější, panovačtější a důraznější než lyžaři. Pro lyžařky je typičtější surgence, pro lyžaře disurgence. Vnitřní napětí je vyšší u žen. Výsledky výzkumu ukázaly, že můžeme předpokládat rozdíl mezi mužským a ženským pohlavím ve složení osobnosti v řadě vlastností u lyžařů-běžců.

2.4.1 Nejvýznamnější studie osobnosti vrcholových sportovců na našem území

Výzkum byl proveden v období 1964 – 1970 Vaňkem a Hoškem (1974). Zkoumáno bylo 824 sportovců nejvyšší výkonnosti (na úrovni mistrovské a první výkonnostní třídy), z toho 678 mužů a 146 žen. Soubor byl podle různých kritérií rozdělen do 404 skupin. Skupiny čítající méně než 10 členů byly vyloučeny. Ve zkoumaném vzorku bylo 379 sportovců se základním vzděláním, 345 se středoškolským a 100 vysokoškoláků. 438 bylo mladších 23 let, 387 starších. Složení zkoumaného souboru z hlediska specializace znázorňuje tabulka 2.

Tabulka 2: Složení zkoumaného souboru z hlediska sportovní specializace (Vaněk, Hošek & Svoboda, 1974, s. 40)

Pořadové číslo	Sportovní specializace	Počet Sportovců	Pořadové číslo	Sportovní specializace	Počet sportovců
1	házená	31	15	lehká atletika	64
2	kopaná	94	16	sportovní gymnastika	31
3	košíková	43	17	vzpírání	27
4	lední hokej	45	18	plavání	18
5	odbíjená	75	19	cyklistika	21
6	tenis	12	20	krasobruslení	14
7	judo	12	21	lyže-běh	31
8	zápas	19	22	lyže-sjezd, skok	25
9	box	20	23	orientační běh	13
10	parašutismus	15	24	střelba	13
11	motosport	19	25	lukostřelba	27
12	veslování	23	26	jachting	21
13	kanoistika rychl.	25	27	horolezectví	13
14	kanoistika slalom.	31			

Sportovní specializace byly rozděleny podle Kodýmovy typologie, tzn. podle společných psychologických rysů. Hlavní pracovní hypotéza zněla: „*Mezi skupinami výzkumného výběru sportovců budou psychologicky vysvětlitelné rozdíly v průměrných osobnostních rysech.*“ (Vaněk, Hošek & Svoboda, 1974, s. 50)

Byl použit Cattellův šestnáctifaktorový dotazník osobnosti (16PF), Eysenckův osobnostní dotazník (EPI), osobnostní dotazník Mitteneckera a Tomana (P.I.), dotazník anxiозity podle Taylorové (MAS) a Ravenovy progresivní matice.

Výsledky šestnáctifaktorového dotazníku osobnosti neprokázaly velký rozdíl sportovců od běžné populace. Často byly prokázány meziskupinové rozdíly uvnitř sportovní populace než rozdíly mezi sportovci a nespportovní populací jako celku. Vyššího skóre dosáhli sportovci ve faktoru B a C. Podle autorů výzkumu jsou sportovci bystřejší a

vytrvalejší než běžná populace. Nepatrně nižších skóre dosáhli sportovci ve faktorech A, I, L, O a Q₄. Výsledky tedy naznačují, že můžeme získat pouze hypotetický osobnostní profil vrcholového sportovce a velmi problematické by ho bylo získat v rámci jednotlivých sportovních specializací. Uspořádání osobnostních faktorů vrcholového sportovce v různých typech sportů může být velmi individuální a díky vzájemné kompenzaci osobnostních proměnných nelze říci, který z profilů je ideální pro určitý typ sportu.

Výsledky Eysenckova osobnostního dotazníku byly porovnávány se standardizačním vzorkem sto středoškolských učitelů a ukázaly, že sportovci jsou extravertnější a mají nižší neurotické tendence. Sto středoškolských učitelů však není reprezentativním vzorkem normální populace. Ve srovnání s anglickou populací by vrcholoví sportovci byli introvertnější a škála lability by byla téměř totožná. Autoři výzkumu konstatují, že v této diagnostické metodě se sportovci pravděpodobně nebudou významně lišit od ostatní populace. Hypoteticky předpokládají, že plošně znázorněné výsledky budou většinou v pravém dolním kvadrantu (sangvinici) a levém dolním kvadrantu (flegmatici), výjimečně v pravém horním kvadrantu (choleric).

Výsledky P.I. ve škále A ukázaly, že sportovci i sportovkyně jsou více sebekritičtí než norma populace. Také se ukázalo, že sportovci jsou více sebekritičtí než sportovkyně, což platí i u běžné populace. Ve škále B se prokázal větší sociální postoj sportovců než u normy mužské populace. U žen je sociální postoj téměř stejný jako u ženské populace. Ve škále C se jeví sportovní populace jako extravertnější. Tento závěr se týká především mužů, rozdíl mezi pohlavím je však minimální. Škála D ukazuje, že sportovci jsou nepatrně méně neurotičtí, než běžná mužská populace. U sportovkyň byly naopak prokázány vyšší neurotické tendence, než odpovídá normě. Ve škále E a F se sportovci i sportovkyně jeví jako méně maničtí a méně depresivní. Ve škále G sportovci častěji volili nerozhodné odpovědi. Ve škále H byl nepatrný posun sportovců i sportovkyň ve smyslu paranoidnosti, což platí především o sportovkyních. Podle výzkumníků pramení příčiny ze sociálního klimatu špičkového sportu. Ve škále I byl prokázán jednoznačný posun k vyšší vegetativní stabilitě proti mužské normální populaci. U žen je posun také, ale ne tak výrazný.

V dotazníku MAS se ukázalo, že míra anxiozity sportovce je proměnlivá a zpravidla se zvyšuje pod vlivem předstartovního stavu, při poklesu sportovní formy či po sériích neúspěchů ve frustrační situaci. Pravděpodobnost vzestupu anxiozity se zvyšuje, když je na

sportovce zvýšen tlak v podobě odpovědnosti (reprezentace), ale také pod vlivem náročného trenéra či nesouladu mezi aspiracemi jedince a kolektivu a malé informovanosti sportovce o okolnostech soutěže.

Ravenův inteligenční test potvrdil výsledky faktoru B z dotazníku 16 PF a ukázala, že mentální úroveň sportovců je vyšší než u běžné populace.

Výsledky výzkumu dále ukázaly, že nejvýkonnější sportovci jsou bystřejší, svědomitější, vytrvalejší a dominantnější. Dále se ukázalo, že jsou introvertnější, než je průměr sportovní populace. Nejméně výkonná část výběru sportovců byla naopak extrovertnější než průměr sportovní populace (Vaněk, Hošek & Svoboda, 1974).

2.5 Novější studie osobnosti sportovce

Egloff a Gruhn (1996) zkoumali osobnost ve vztahu k vytrvalostním sportům. Výzkumu se účastnilo 73 nespportovců (49 mužů a 24 žen) a 86 triatlonistů a dálkových běžců (58 mužů a 28 žen). Pro srovnání byl použit Freiburský osobnostní dotazník. Výsledky ukázaly, že sportovci účastníci se vytrvalostních soutěží vykazují vyšší hodnoty v extraverci než nespportovci (kontrolní skupina). Nelišili se ve škále neuroticismu.

Výzkum T. Kajtny, M. Tušaka, R. Barić a S. Burnika (2004) se zabýval osobností sportovců ve vysoce rizikových sportech. Cílem bylo zkoumat osobnostní dimenze a výsledky porovnat s výsledky „neriskujících“ sportovců. Celkem bylo porovnáváno 38 probandů z vysoce riskantních sportů (horolezci, parašutisti, kajakáři (sjezd na divoké vodě), downhill cyklisté, motokrosoví závodníci, sjezdoví lyžaři a skokani na lyžích), 38 z „neriskantních“ sportů (plavci, běžci, rychlostní kajakáři, veslaři, běžkaři, sportovní lezci a karatisti). Kontrolní skupina nespportovců byla složena ze 76 lidí. Byla použita škála Big five. Zjistili, že riskující sportovci byli emocionálně nejstabilnější, následovali nespportovci a nejméně stabilní byli „ne-rizikovní“ sportovci. Ve stejném pořadí skončily i výsledky svědomitosti a extraverce. Otevřenost byla nejvyšší u neriskujících sportovců, následovali nespportovci a nejnižší otevřenost byla zjištěna u riskujících sportovců. Ve škále přívětivost nebyly zjištěny signifikantní rozdíly.

Rhodes a Smith (2006) realizovali metaanalýzu studií zabývajících se vztahem osobnostních rysů a fyzické aktivity. Analyzovali 33 studií získaných z internetových databází a bibliografických zdrojů. Provedli srovnání dvou dotazníků NEO-FFI a Eysenckova osobnostního dotazníku se skupinami sportovců a nespportovců.

S fyzickou aktivitou korelovali (jen velmi slabě) pouze extraverze ($r = 0,23$), neuroticismus ($r = -0,17$) a svědomitost ($r = 0,20$).

Tým vědců vedený K. Schaalovou studovali 2067 francouzských vrcholových sportovců. Výzkum byl proveden v letech 2008 – 2009 v Institut de Recherche Bio-Medicale et Epidemiologique du Sport v Paříži. Získali reprezentativní vzorek vrcholových sportovců od 12 do 35 let. Byla provedena vícerozměrná statistická analýza z ročního psychologického hodnocení. Bylo zjištěno, že 17% sportovců někdy v minulosti nebo nyní sužují nějaké psychické problémy a že ženy jsou ohroženy 1,3 krát častěji než muži. Nejrozšířenější je generalizovaná úzkostná porucha (GAD), která byla prokázána u 6% sportovců, následuje nespecifická porucha příjmu potravy, která byla zjištěna u 4,9% sledovaných sportovců. Prodělaná nebo probíhající deprese byla zjištěna u 3,6% sportovců, z 87% případů klasifikovaná jako lehká. Potíže se spánkem uvedlo 21,5% sportovců.

Významné rozdíly byly zjištěny v typech provozovaných sportů. Úzkost byla zjištěna zejména u estetických sportů, jako je krasobruslení, gymnastika nebo synchronizované plavání, což výzkumníci vysvětlují subjektivním hodnocením rozhodčích, díky němuž má sportovec pocit, že nemá své snažení plně pod kontrolou. Z žen závodících v těchto soutěžích trpí úzkostí téměř 40%. Překvapivý výsledek byl zjištěn u „rizikových sportů“, kde úzkostnými stavy trpí pouze 3% sportovců. Autoři si to vysvětlují jako důsledek psychologického založení těchto sportovců, kteří riziko ke svému životu potřebují a nevnímají ho jako něco, čeho by se měli nějak extrémně obávat (Schaal, Tafflet, Nassif, Thibault, Pichard, Alcotte et al., 2011).

Studie z roku 2010 provedena na University of Tehran, autorů M. E. Nia a M. A. Besharat, srovnávala osobnostní charakteristiky sportovců v individuálních a kolektivních sportech. Zkoumáno bylo 134 sportovců, z toho 92 kolektivních a 42 individuálních, z nichž bylo 88 mužů a 46 žen. Byl použit NEO-PI-R a Sociotropy-Autonomy Scale (SAS). Výsledky ukázaly, že individuální sportovci vykazovali významně vyšší míru svědomitosti a autonomie než sportovci kolektivní. Ti naopak skórovali více v přívětivosti a společenskosti než individuální sportovci. Ve škálách neuroticismus, extraverze a otevřenosti nebyl zjištěn významný rozdíl. Autoři dospěli k závěru, že osobnostní charakteristiky se pro individuální a kolektivní sporty liší (Nia & Besharat, 2010).

Další studie M. Shariati a S. Bakhtiari (2011) porovnávala osobnostní charakteristiky sportujících a nespportujících studentů. Studie byla provedena v průběhu let 2009 – 2010 v Íránu. Vzorek zahrnoval 200 studentů, z toho 100 sportovců a 100 nespportovců. Výsledek ukázal, že mezi sportovci a nespportujícími studenty byl z hlediska osobnostních charakteristik významný rozdíl (neuroticismus $p=0,032$, $F=4,68$; extraverte $p=0,0001$, $F=12,59$; otevřenost vůči zkušenosti $p=0,287$, $F=1,14$; přívětivost $p=0,580$, $F=0,307$ a svědomitost $p=0,038$, $F=4,36$ ve prospěch sportujících studentů). Autoři dospěli k závěru, že účast ve sportu má pozitivní vliv na osobnostní charakteristiky sportovců.

F. Jalili, S. A. Hosseini, F. Jalili a M. H. Salehian zkoumali a identifikovali osobnostní dimenze studentů soutěžících v individuálních a kolektivních sportech a srovnávali úroveň sociálních dovedností a mentální odolnost s nespportujícími studenty. Výzkumu se účastnilo 210 vysokoškolských studentů z Teheránu – 70 individuálních, 70 kolektivních a 70 nespportujících studentů. Vyplnily dotazníky „Social Skills“ a „Mental Toughness“ i Eysenckův osobnostní dotazník. Byl zjištěn signifikantní rozdíl mezi individuálními a kolektivními sportovci a nespportujícími studenty v mentální odolnosti, sociálních dovednostech i osobnostních dimenzích. Sportovci v týmu měli vyšší úroveň mentální odolnosti ve srovnání s individuálními sportovci a nespportovci, což si autoři výzkumu vysvětlují tak, že v kolektivních sportech má člověk více příležitostí než individuální sportovci a pro získání úspěchu musí vynaložit větší úsilí. Výzkum dále ukázal signifikantní rozdíl v sociálních dovednostech mezi sportovci (individuálními a kolektivními) a nespportovci. Průměrné skóre kolektivních sportovců bylo vyšší, což dokazuje, že mají vyšší úroveň sociálního chování a méně nevhodného chování. To zjistil i výzkum Pascarella et al. (1995 in Jalili, Hosseini, Jalili & Salehian, 2011), který ukázal, že sociální dovednosti jsou na vyšší úrovni u sportovců než u nespportovní populace. Sportovní aktivity, především kolektivní sporty, rozvíjejí sociální dovednosti a zvyšují komunikativní schopnosti sportovců. U kolektivních sportovců byla také prokázána vyšší úroveň agrese, žárlivosti a hrdosti než u individuálních sportovců a nespportujících studentů. Průměrné skóre sportovců v rysech impulzivity a dobrodružnosti bylo relativně nižší než u nespportujících studentů (Jalili, Hosseini, Jalili & Salehian, 2011).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE

Z prostudované tuzemské literatury je zřejmé, že psychologický výzkum osobnostních charakteristik vrcholových sportovců pomocí pětifaktorového modelu u nás chybí, zatímco podobné výzkumy v zahraničí již proběhly, což bylo prezentováno v teoretické části, viz. str. 38. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli koncipovat tento výzkum jako mapující, jehož hlavním cílem bude výzkum osobnostních charakteristik u vrcholových sportovců pomocí zmíněného diagnostického dotazníku.

Hlavním cílem našeho výzkumu bude zjištění osobnostní struktury vybraného souboru vrcholových sportovců a jejich případné srovnání s běžnou populací. V souvislosti s tím lze definovat následující výzkumné otázky:

- **Jaká je osobnostní struktura vrcholových sportovců měřená pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře?**
- **Lze identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců od běžné populace?**
- **Existují rozdíly v osobnostní struktuře měřené pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře mezi individuálními a kolektivními sportovci?**
- **Lze identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců v jednotlivých typech sportů, rozdělených podle Kodýmovy typologie, měřený pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře?**

Jelikož NEO pětifaktorový osobnostní inventář byl standardizován v České republice, lze rovněž vyjádřit specifičnost osobnostní struktury v porovnání s běžnou populací (populační normou). Nicméně v tomto projektu nebudeme definovat hypotézy, jelikož se jedná o mapující výzkum, zatímco eventuelní statistické rozdíly výsledků šetření mezi skupinou vrcholových sportovců a populační normou budou mít spíše podpůrný explikační význam.

4 ORGANIZACE, METODY A TYP VÝZKUMU

Naším výzkumným záměrem bylo zmapovat osobnost vrcholových sportovců. Pro účely tohoto výzkumu jsme definovali vrcholového sportovce jako sportovce, který se účastní nebo v minulosti účastnil nejvyšší sportovní soutěže v rámci České republiky.

Sběr dat probíhal od listopadu 2012 do března 2013. Elektronicky jsme kontaktovali zástupce jednotlivých klubů i samotné sportovce (pomocí emailových adres nebo kontaktních formulářů, které jsme získali z internetových stránek samotných sportovců, klubů, svazů nebo sportovních asociací). Emailová zpráva obsahovala motivační dopis s prosbou o účast na výzkumu. Účastníky jsme předem seznámili se záměry a cíli výzkumu. Pokud souhlasili, zaslali jsme jim elektronickou verzi pětifaktorového osobnostního inventáře s instrukcí, aby si sportovci pozorně přečetli jednotlivé výroky a pokud možno pravdivě posoudili, do jaké míry vystihují jejich osobnost. Upozornili jsme je, že neexistuje správná ani špatná odpověď a nelze tedy dosáhnout dobrých nebo špatných výsledků. Odpovědi bylo možné měnit podle vlastního uvážení.

V případě kolektivních sportů jsme emailovou zprávu zaslali zástupcům jednotlivých týmů s prosbou o distribuci mezi hráče. Individuální sportovce jsme kontaktovali jednotlivě. Vyplnění inventářů bylo omezeno pouze na jeden inventář odeslaný z jedné IP adresy. Na oplátku za ochotu jsme účastníkům nabídli zaslání výsledků výzkumu.

Vesměs jsme se setkali s kladnými ohlasy a zájmem o účast i o výsledky výzkumu. Negativní odpovědi se týkali především nedostatku času kvůli zaneprázdněnosti sportovců nebo předchozích špatných zkušeností s podobnými výzkumy.

Pro výzkum osobnostních vlastností vrcholových sportovců jsme použili NEO pětifaktorový osobnostní inventář. Jedná se o jednu z nejpoužívanějších metod pro zjištění individuální míry odlišností v pěti osobnostních dimenzích - neuroticismus, extraverte, otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost a svědomitost. Bližší popis jednotlivých dimenzí zmiňujeme na str. 32. Pětifaktorový osobnostní inventář se skládá z 60 výroků (12 pro každou z pěti škál). Jedinci volí na stupnici Likertova typu jednu z pěti možností od 0 – vůbec nevystihuje po 4 – úplně vystihuje. Časová náročnost vyplnění se pohybuje kolem 10 – 15 minut.

Náš výzkum je kvantitativní a jedná se o kombinaci záměrného výběru a metody sněhové koule. Sportovci, kteří se našeho výzkumu účastnili, byli velmi ochotní a posílali

nám kontakty i na další kolegy z jiných sportovních odvětví, které jsme se následně rozhodli kvůli různorodosti sportovních disciplín do výzkumu také zařadit. Jejich úplný výčet uvádíme v příloze.

Po ukončení výzkumu jsme provedli detailní analýzu všech vyplněných dotazníků, zda jsou řádně vyplněny všechny otázky a zda neobsahují nějaké neobvyklé odpovědi (zejména v kolonce věk a typ sportu), kvůli kterým by bylo potřeba dotazníky z výzkumu vyřadit. Zbylé řádně vyplněné dotazníky jsme následně vyhodnotili pomocí elektronické šablony.

5 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Naším prvotním záměrem bylo oslovit pouze sportovce soutěžící v olympijských sportech, ale vzhledem k dynamice výzkumu jsme se rozhodli zařadit i sporty jiné, abychom získali co nejrozmanitější vzorek sportovních disciplín.

Zkoumaný soubor se skládá z 652 vrcholových sportovců, z nichž je 379 mužů a 273 žen. Zkoumané osoby jsou ve věku od 15 do 63 let, s mediánem 24, modus 20. Průměrný věk všech sportovců je 26 let - 28,5 u mužů a 23 u žen.

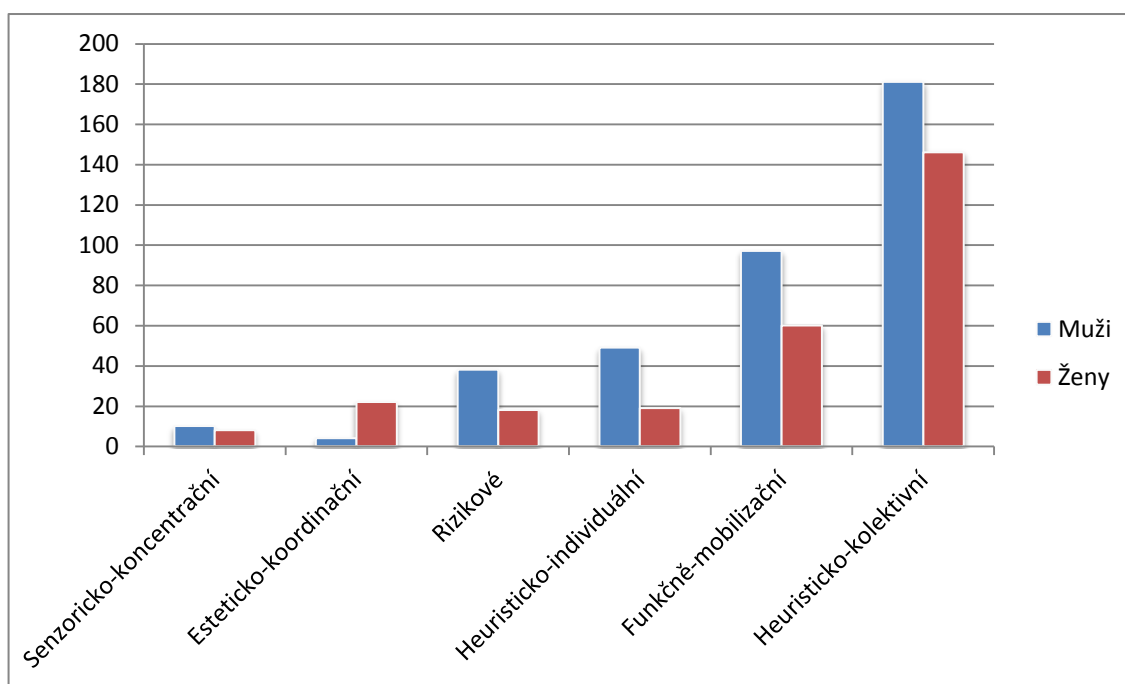
Celý výzkumný soubor jsme rozdělili podle Kodýmovy psychologické typologie (viz. tabulka 3 a graf 1) a také na sporty individuální a kolektivní (viz. tabulka 4 a graf 2). Dotazník vyplnilo 325 individuálních sportovců (z toho 198 mužů a 127 žen) a 327 kolektivních sportovců (181 mužů, 146 žen).

Naším cílem bylo, aby každý typ Kodýmovy typologie zahrnoval minimálně 10 sportovců, což se nám nakonec v celkovém součtu podařilo. Nejvyšší zastoupení probandů je v heuristicko-kolektivních (327) a funkčně-mobilizačních typech sportů (157). Nejnižší zastoupení je v sensoricko-koncentračních (18) a esteticko-koordinačních (26). Celkové rozložení sportovců zobrazuje tabulka a graf na následující straně.

Tabulka 3: Rozdělení sportovců dle Kodýmovy typologie

	Muži	Ženy	Celkem
Senzoricko-koncentrační	10	8	18
Esteticko-koordinační	4	22	26
Rizikové	38	18	56
Heuristicko-individuální	49	19	68
Funkčně-mobilizační	97	60	157
Heuristicko-kolektivní	181	146	327
Celkem	379	273	652

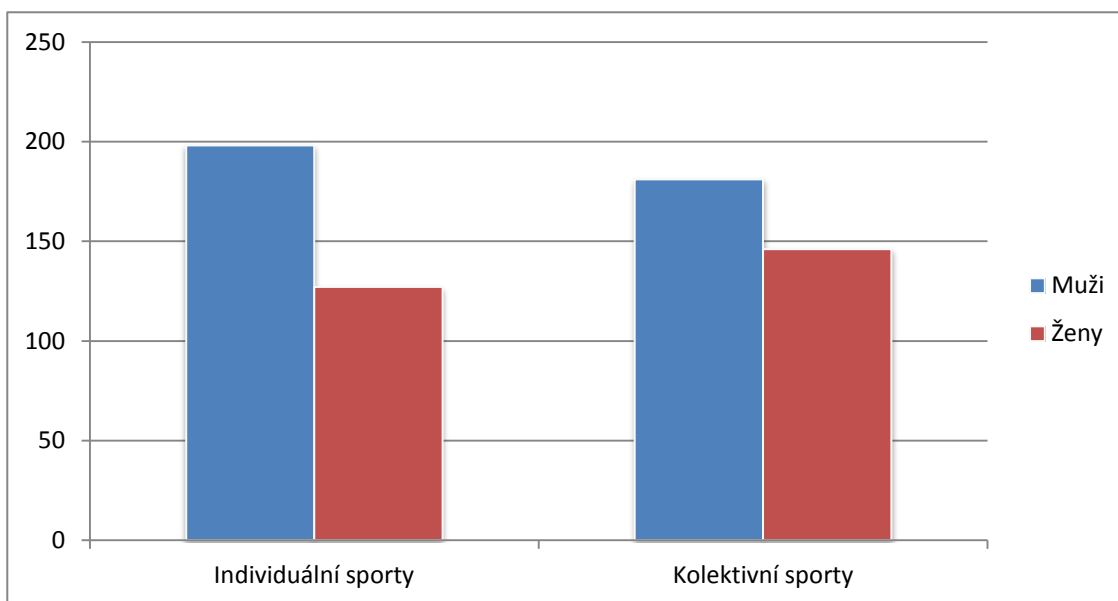
Graf 1: Rozdělení sportovců dle Kodýmovy typologie

Tabulka 4: Sociologické rozdělení sportovců

	Muži	Ženy	Celkem
Individuální sporty	198	127	325
Kolektivní sporty	181	146	327
Celkem	379	273	652

Graf 2: Sociologické rozdělení sportovců

6 METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT

Získané hrubé skóry jsme zanesli do programu Microsoft Excel a následně vyhodnotili pomocí elektronické šablony, čímž jsme získali hrubé skóry všech sportovců. Poté jsme získaná data rozdělili podle dalšího účelu zkoumání na muže a ženy, individuální a skupinové sportovce a na kategorie podle Kodýmovy typologie, abychom usnadnili následnou statistickou analýzu.

Posléze jsme přistoupili ke statistickému zpracování získaných dat, k čemuž jsme využili statistický software SPSS. V něm jsme porovnávali data všech sportovců, kteří se našeho výzkumu zúčastnili, se skóry běžné populace, které jsme získali z manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, dále individuální a kolektivní sportovce a na závěr jednotlivé kategorie dle Kodýmovy typologie mezi sebou. K analýze dat jsme použili popisnou statistiku, Leveneův test, t-test, vícefaktorovou analýzu rozptylu a Tukeyho test.

7 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU

Účastníci výzkumu byli předem seznámeni se záměry a cíli výzkumu, byli informováni o anonymitě a následném nakládáním s daty. Byli také upozorněni, aby v dotazníku neuváděli své jméno. Pokud však měli zájem o zaslání výsledků nebo celé diplomové práce, byli požádáni o uvedení emailové adresy. Jedinými rozlišovacími znaky bylo pohlaví, věk a sportovní disciplína. Všichni sportovci, kteří se na výzkumu podíleli, byli starší 15 let, proto jsme nepotřebovali získat informované souhlasy zákonných zástupců. Účastníkům byla také nabídnuta možnost kdykoli se na nás přes emailovou adresu obrátit s jakýmikoliv dotazy či připomínkami.

8 VÝSLEDKY

Po zpracování dat z vyplněných inventářů jsme získali následující hodnoty, které jsme pro přehlednost zanesli do tabulek. Zde uvádíme data pro celý výzkumný soubor (viz. tabulka 5) a pro muže (viz. tabulka 6) a ženy (viz. tabulka 7) zvlášť.

Tabulka 5: Dosažené hodnoty všech vrcholových sportovců

Celý soubor (n = 652)				
	Průměr HS	Směrodatná odchylka	Min. hodnota	Max. hodnota
Neuroticismus	19,01	8,26	0	45
Extraverze	34,48	6,65	10	48
Otevřenost	24,58	6,17	8	45
Přívětivost	29,52	5,91	9	46
Svědomitost	32,96	7,03	7	48

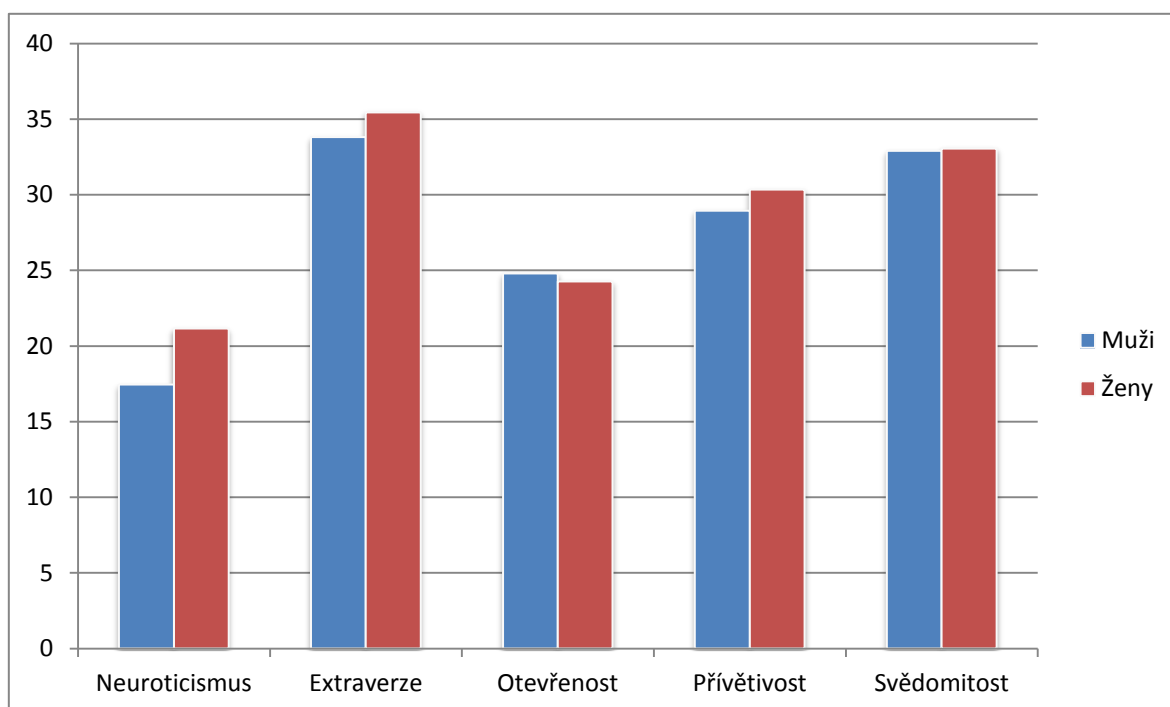
Tabulka 6: Dosažené hodnoty vrcholových sportovců

Muži (n = 379)				
	Průměr HS	Směrodatná odchylka	Min. hodnota	Max. hodnota
Neuroticismus	17,46	7,65	0	42
Extraverze	33,80	6,70	10	46
Otevřenost	24,80	5,82	13	43
Přívětivost	28,94	6,05	9	46
Svědomitost	32,90	7,27	7	48

Tabulka 7: Dosažené hodnoty vrcholových sportovkyň

Ženy (n = 273)				
	Průměr HS	Směrodatná odchylka	Min. hodnota	Max. hodnota
Neuroticismus	21,15	8,61	1	45
Extraverze	35,43	6,47	18	48
Otevřenost	24,26	6,63	8	45
Přívětivost	30,33	5,65	14	42
Svědomitost	33,05	6,71	16	48

Graf 3: Srovnání průměrných hrubých skóre vrcholových sportovců a sportovkyň

Výsledky ukazují, že muži dosáhli vyšších hrubých skóre jen ve škále otevřenost a to pouze o 0, 54. Můžeme tedy říct, že výsledky odpovídají populačním normám uvedeným v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, kde je napsáno, že „ženy se hodnotí ve všech pěti škálách výše než muži“ (Hřebíčková, Urbánek, 2001, s. 36).

Tabulka 8: Převedené průměrné hrubé skóre celého výzkumného souboru na průměrné percentily dle manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře

	Muži (n = 379)	Ženy (n = 273)	Celý soubor (n = 652)
Neuroticismus	39	42	36
Extraverze	73	59	64
Otevřenost	46	26	36
Přívětivost	60	40	48
Svědomitost	79	70	90

Ve škále neuroticismus dosahovali sportovci podprůměrných hodnot. Jak sportovci tak sportovkyně se jeví jako méně neurotičtí než běžná populace.

Škála extraverze naopak vyšla pro sportovce nadprůměrně. Sportovci i sportovkyně se jeví jako více extravertní než běžná populace.

Na základě škály otevřenost vůči zkušenosti se sportovci jeví jako méně otevření než běžná nespportovní populace. Sportovci se pohybují kolem průměru běžné populace, kdežto sportovkyně jsou značně podprůměrné.

Všichni sportovci dosáhli ve škále přívětivost průměrných hodnot. Když se podíváme na sportovce a sportovkyně zvlášť, zjistíme, že muži se pohybují v nadprůměrných hodnotách, kdežto u žen je to naopak.

Nejvyšších percentilů získali sportovci ve škále svědomitost, kde se všichni sportovci pohybují v nadprůměrných číslech. Sportovci zároveň dosáhli vyšších hodnot než sportovkyně.

8.1 Výsledky srovnání vrcholových sportovců s běžnou populací

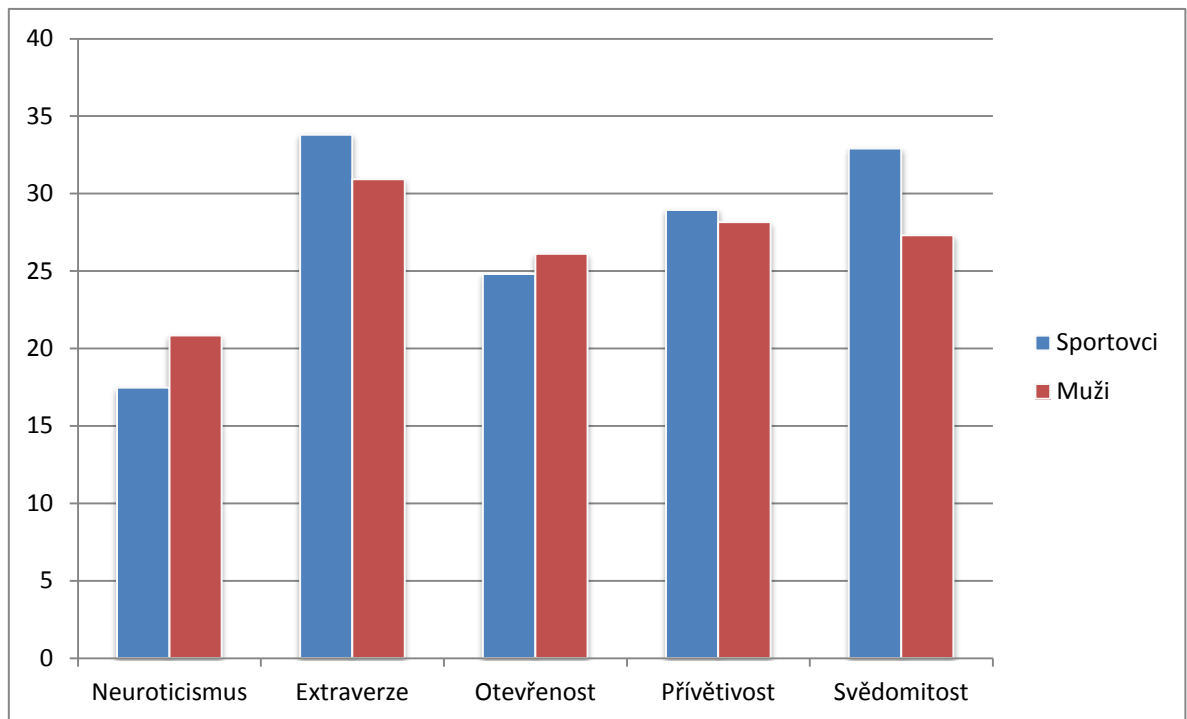
Tabulka 9: Srovnání průměrných hrubých skóre vrcholových sportovců s průměrnými hodnotami mužů z běžné populace uvedenými v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře

	Průměr HS	Směrodatná odchylka	Populační průměr	Rozdíl	t
Neuroticismus	17,46	7,65	20,83	-3,37	-8,58
Extraverze	33,8	6,7	30,92	2,88	8,36
Otevřenost	24,8	5,82	26,11	-1,31	-4,36
Přívětivost	28,94	6,05	28,14	0,8	2,58
Svědomitost	32,9	7,27	27,29	5,61	15,03

Výsledky t-testů ($\alpha = 0,05$) potvrdily signifikantní rozdíl na všech škálách NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, viz. tabulka 9. Vrcholoví sportovci dosahovali oproti mužům z běžné populace statisticky významně vyšších hodnot ve škálách

extraverze, přívětivost a svědomitost. Ve škálách neuroticismus a otevřenost vůči zkušenosti dosahovali statisticky nižších hodnot než muži z běžné populace.

Graf 5: Grafické srovnání průměrných hrubých skóre vrcholových sportovců s průměrnými hodnotami mužů z běžné populace uvedenými v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře

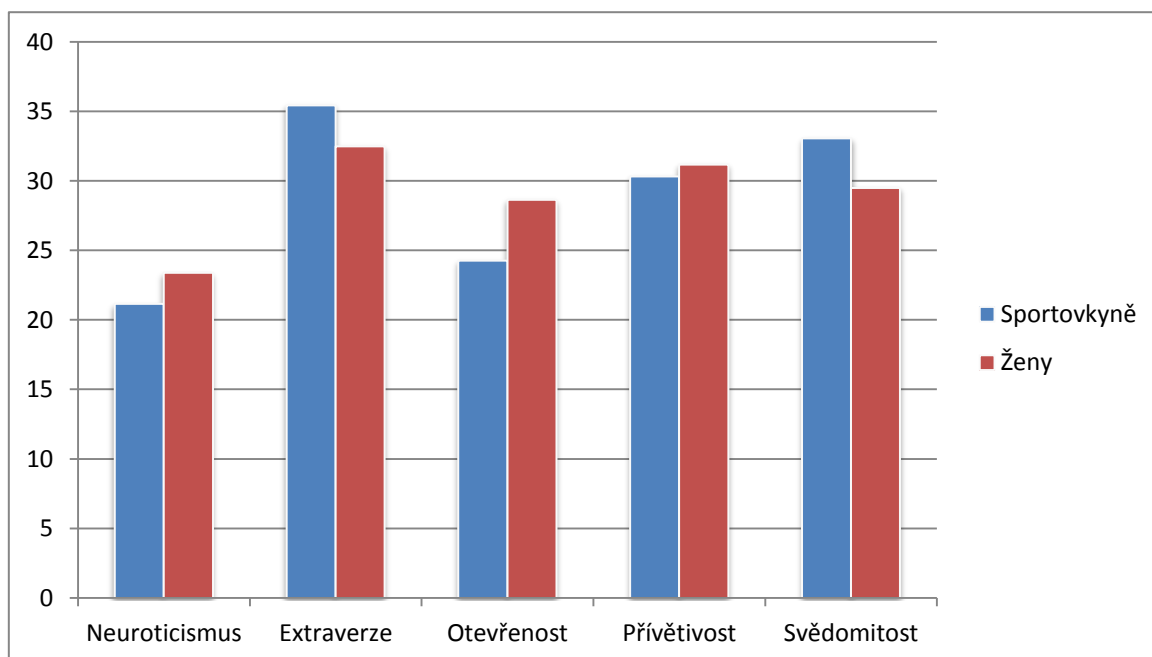

Tabulka 10: Srovnání dat vrcholových sportovkyň s průměrnými hodnotami žen z běžné populace uvedených v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře

	Průměr HS	Směrodatná odchylka	Populační průměr	Rozdíl	t
Neuroticismus	21,15	8,61	23,39	-2,24	-4,29
Extraverze	35,43	6,47	32,48	2,95	7,53
Otevřenost	24,26	6,63	28,63	-4,37	-10,9
Přívětivost	30,33	5,65	31,18	-0,85	-2,5
Svědomitost	33,05	6,71	29,5	3,55	8,73

Pomocí t-testů ($\alpha = 0,05$) se opět prokázaly signifikantní rozdíly na všech škálách, viz. tabulka 10. Vrcholové sportovkyně dosahovaly statisticky významně vyšších hodnot než ženy z běžné populace na škálách extraverze a svědomitost. Vrcholové sportovkyně dále dosáhly statisticky významně nižších hodnot než ženy z běžné populace ve škálách neuroticismus, otevřenost vůči zkušenosti a přívětivost.

Graf 5: Srovnání průměrných hrubých skóre vrcholových sportovkyň s průměrnými hodnotami žen z běžné populace uvedenými v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře

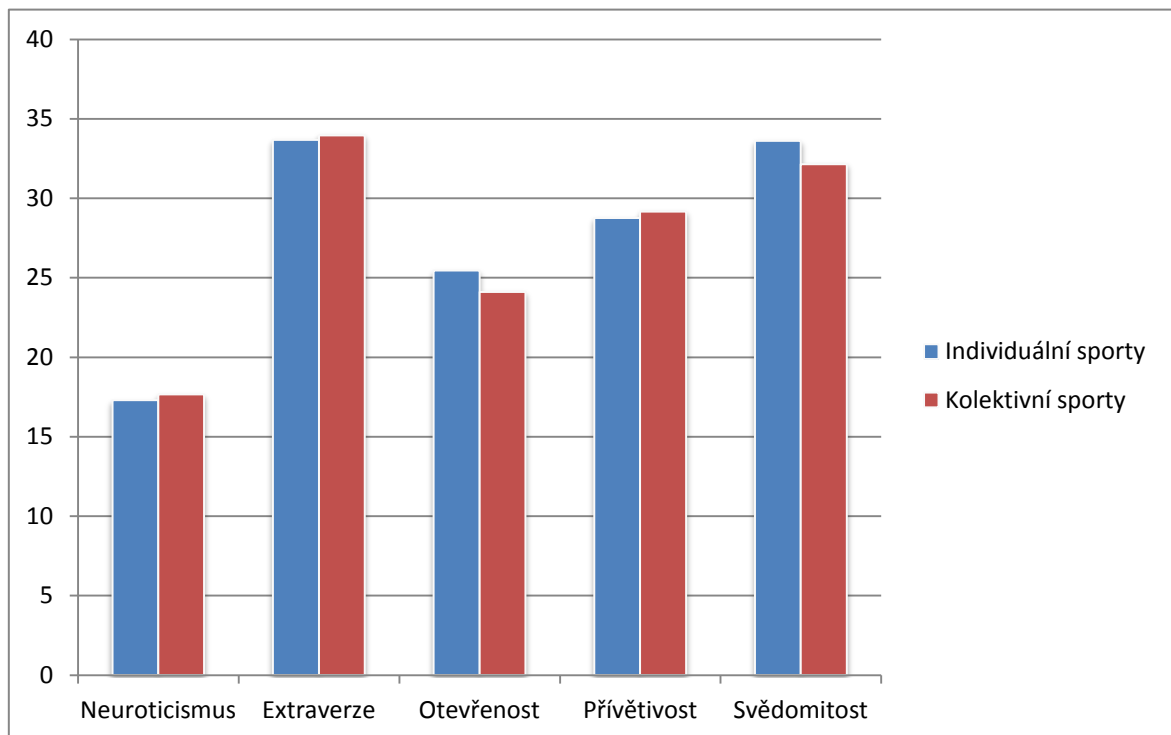
8.2 Výsledky srovnání individuálních a kolektivních sportovců

Pro srovnání osobnostních vlastností individuálních a kolektivních sportovců jsme použili vícefaktorovou analýzu rozptylu. V tabulkách 11, 12 a grafech 7, 8 prezentujeme hrubé skóry všech individuálních a kolektivních sportovců.

Tabulka 11: Srovnání hrubých skóru individuálních a kolektivních sportovců

Muži (n = 379)		
	Individuální sporty (n = 198)	Kolektivní sporty (n = 181)
Neuroticismus	17,283	17,652
Extraverze	33,662	33,950
Otevřenost	25,455	24,094
Přívětivost	28,747	29,155
Svědomitost	33,601	32,138

Graf 7: Srovnání hrubých skóru individuálních a kolektivních vrcholových sportovců

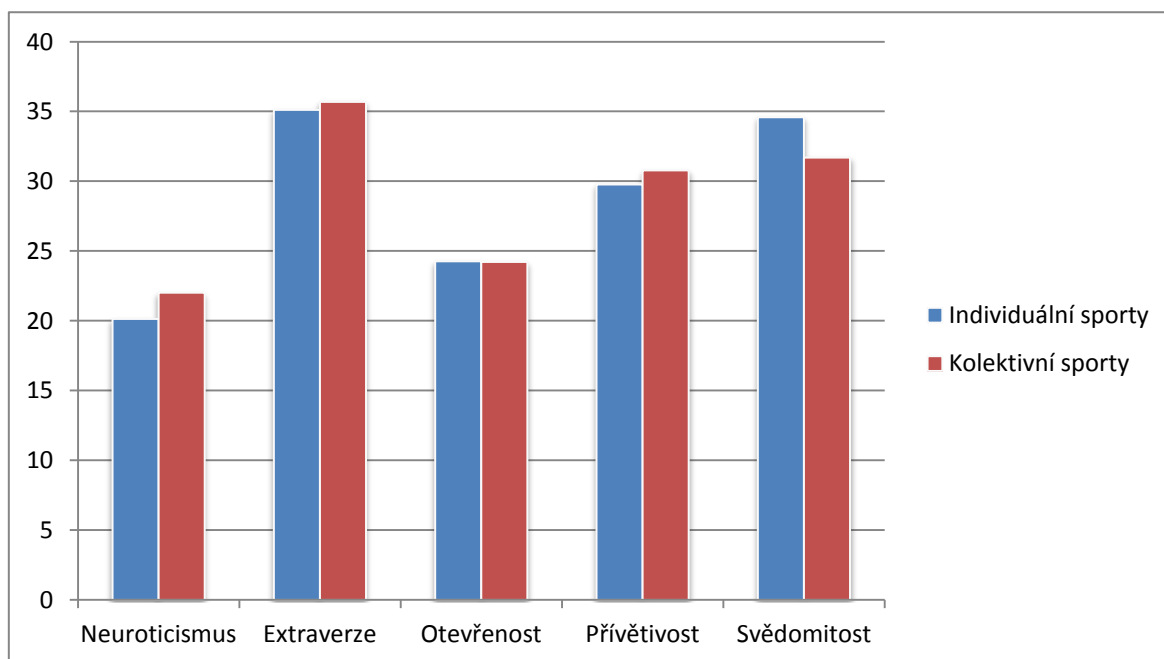

Tabulka 12: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovkyň

Ženy (n = 273)		
	Individuální sporty (n = 127)	Kolektivní sporty (n = 146)
Neuroticismus	20,142	22,034
Extraverze	35,118	35,699
Otevřenost	24,283	24,233
Přívětivost	29,787	30,795
Svědomitost	34,591	31,705

Graf 8: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovkyň

Pro přehlednost jsme se rozhodli prezentovat výsledky pro jednotlivé škály zvlášť.

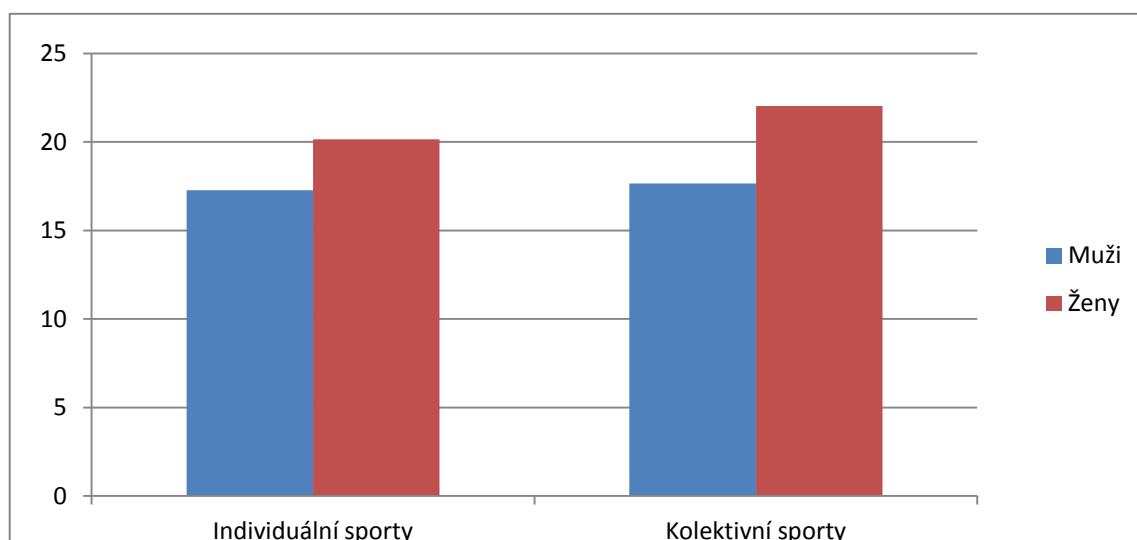
8.2.1 Neuroticismus

Tabulka 13: Srovnání individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále neuroticismus

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	Sig.
Pohlaví	2072,645	1	2072,645	31,948	,000
Individ./Kolektivní sportovci	202,181	1	202,181	3,116	,078
Pohlaví * Individ./Kolektivní sportovci	91,735	1	91,735	1,414	,235

Zjistili jsme, že mezi skupinami individuálních a kolektivních sportovců existuje statisticky významný rozdíl, který způsobuje pouze proměnná pohlaví, viz. tabulka 13. Mezi individuálními a kolektivními sportovci jiný statisticky významný rozdíl zjištěn nebyl. Jak zobrazuje následující graf, ženy dosahují vyšších skóre ve škále neuroticismus, a to statisticky významně. O kousek (cca. 1%) nám unikla statistická významnost rozdílu mezi individuálními a kolektivními sportovci.

Graf 9: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále neuroticismus

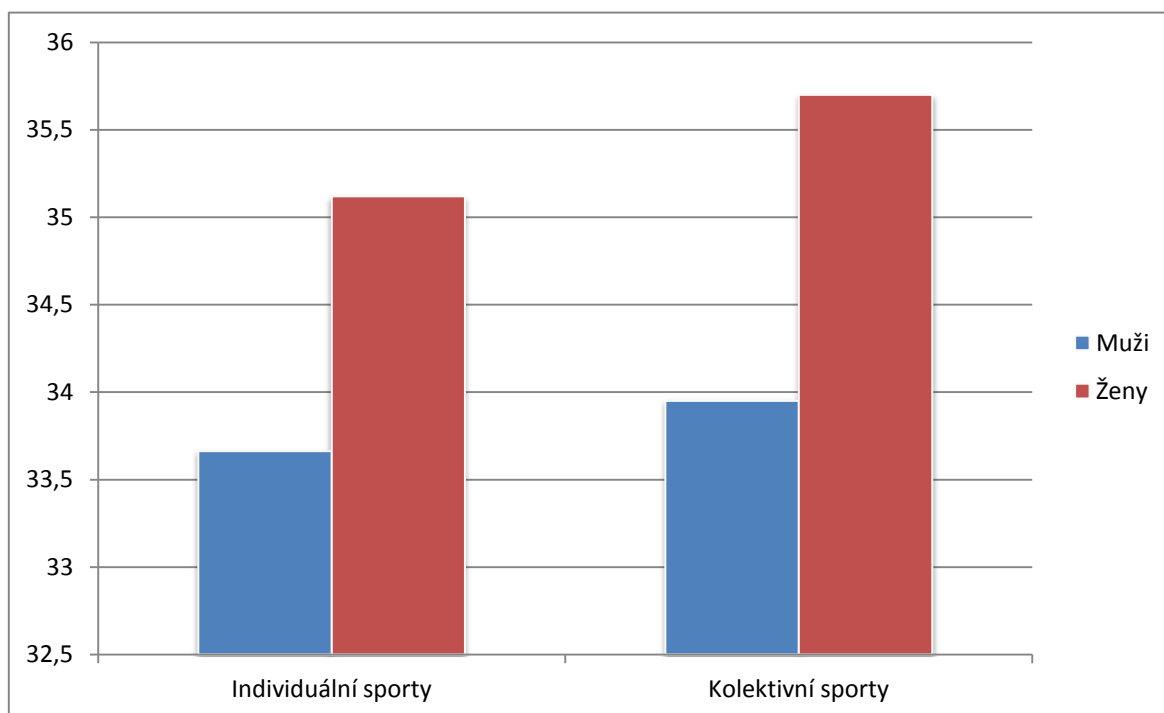
8.2.2 Extraverze

Tabulka 14: Srovnání individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále extraverze

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	Sig.
Pohlaví	405,991	1	405,991	9,284	,002
Individ./Kolektivní sportovci	29,862	1	29,862	,683	,409
Pohlaví * Individ./Kolektivní sportovci	3,367	1	3,367	,077	,781

Na škále extraverze byl opět zjištěn jediný statisticky významný rozdíl na základě pohlaví, viz. tabulka 14. Sportovkyně dosahují statisticky významně vyšších skóre na škále extraverze než sportovci, viz. graf 10.

Graf 10: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále extraverze

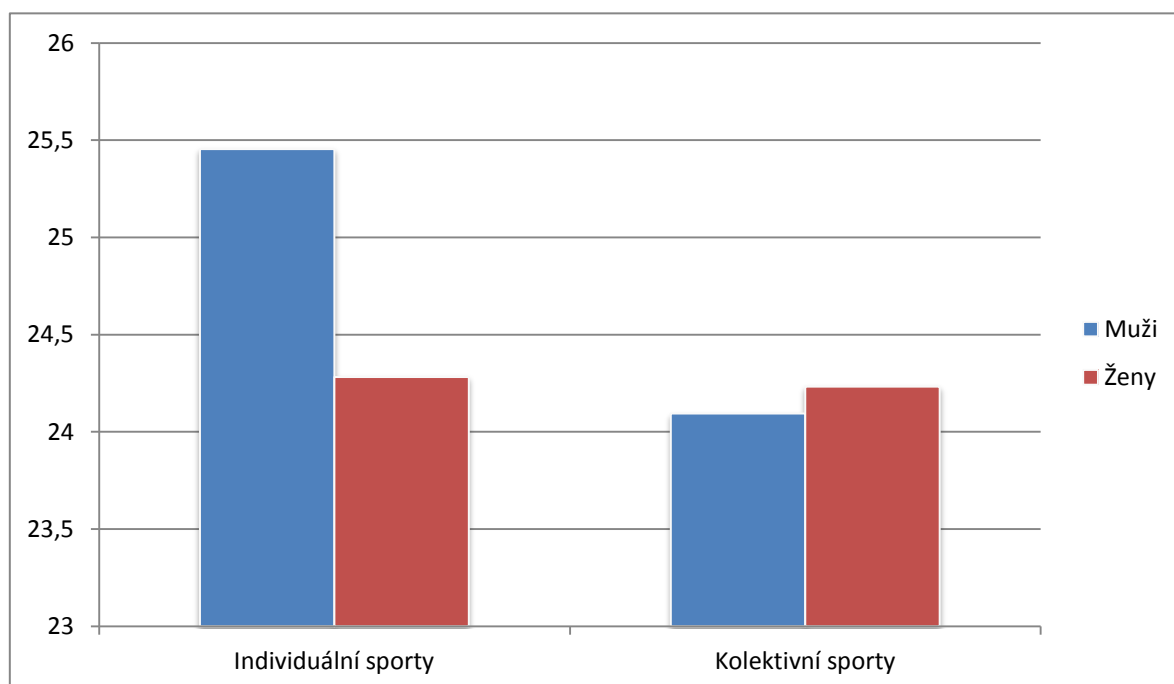
8.2.3 Otevřenost vůči zkušenosti

Tabulka 15: Srovnání individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále otevřenost vůči zkušenosti

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	Sig.
Pohlaví	42,108	1	42,108	1,109	,293
Individ./Kolektivní sportovci	78,720	1	78,720	2,073	,150
Pohlaví * Individ./Kolektivní sportovci	67,837	1	67,837	1,786	,182

Na škále otevřenost vůči zkušenosti nebyl zjištěn žádný statisticky významný rozdíl mezi skupinami individuálních a kolektivních sportovců, viz. tabulka 15.

Graf 11: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále otevřenost vůči zkušenosti

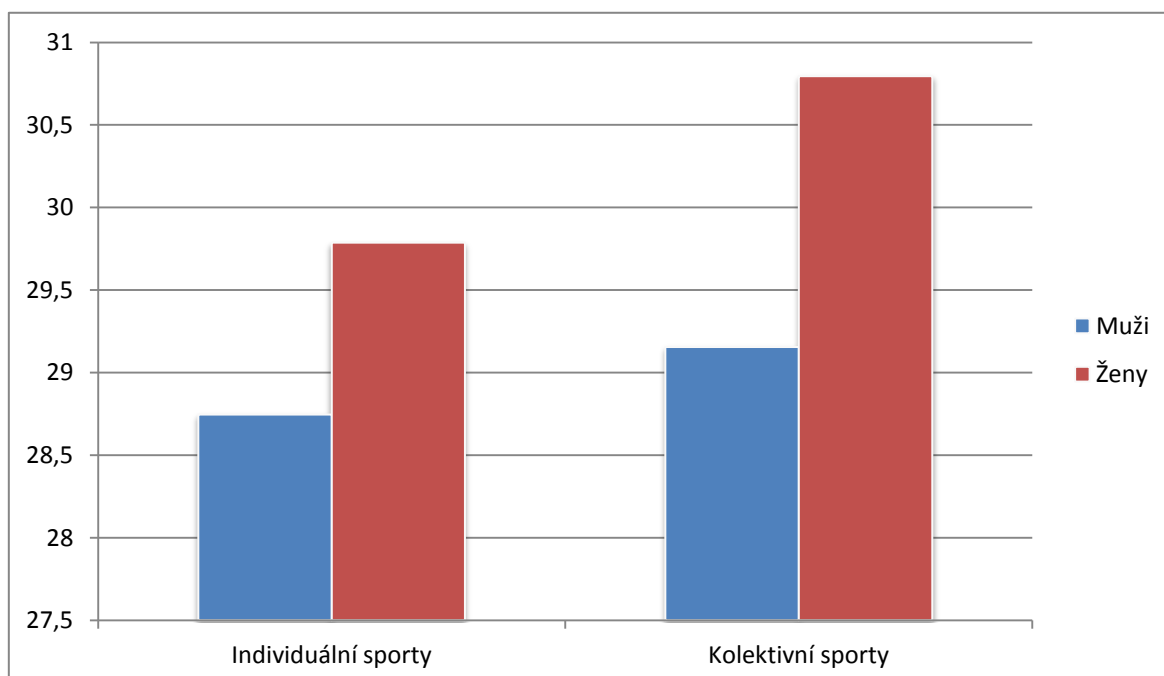
8.2.4 Přívětivost

Tabulka 16: Srovnání individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále otevřenost vůči zkušenosti

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	Sig.
Pohlaví	283,851	1	283,851	8,205	,004
Individ./Kolektivní sportovci	79,070	1	79,070	2,286	,131
Pohlaví * Individ./Kolektivní sportovci	14,225	1	14,225	,411	,522

Na škále přívětivost byl zjištěn statisticky významný rozdíl pouze na základě proměnné pohlaví, viz. tabulka 16. Můžeme tedy říci, že sportovkyně dosahují statisticky významně vyšších skóre na škále otevřenost vůči zkušenosti než sportovci, viz. graf 12. Na jiných proměnných bohužel statisticky významný rozdíl zjištěn nebyl.

Graf 12: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále přívětivost

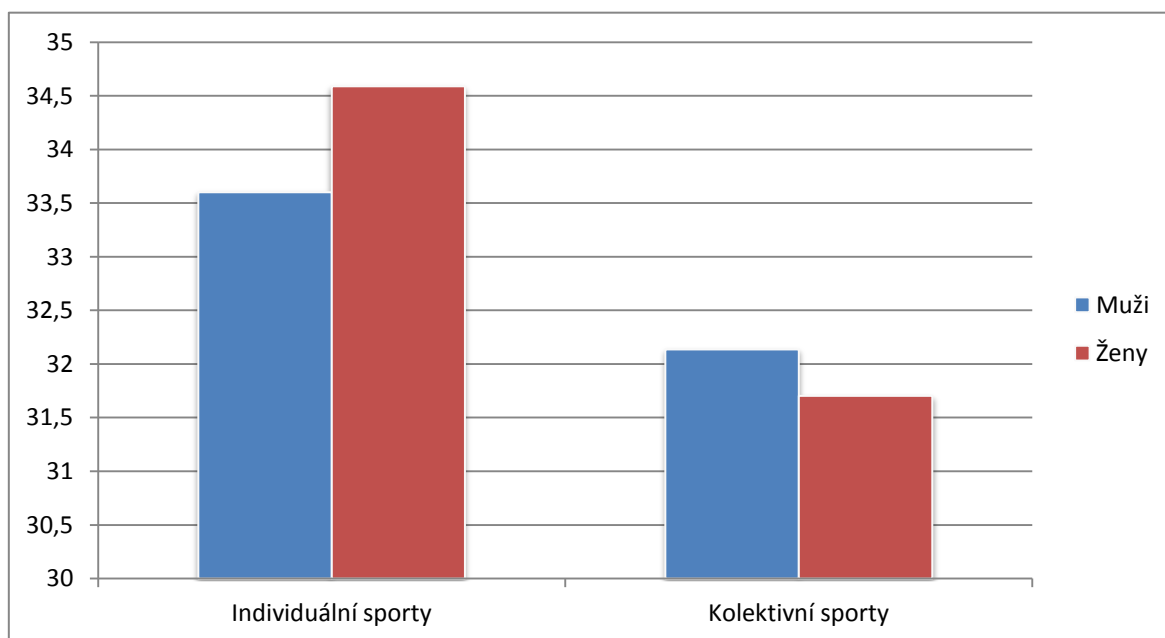
8.2.5 Svědomitost

Tabulka 17: Srovnání individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále svědomitost

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	Sig.
Pohlaví	12,259	1	12,259	,253	,615
Individ./Kolektivní sportovci	747,262	1	747,262	15,395	,000
Pohlaví * Individ./Kolektivní sportovci	79,949	1	79,949	1,647	,200

Na škále svědomitost byl zjištěn statisticky významný rozdíl na základě proměnných individuální a kolektivní sporty, viz. tabulka 17. Nehraje zde roli pohlaví, ale pouze druh sportu. Můžeme tedy říct, že všichni individuální sportovci dosahují statisticky významně vyšších skóre ve škále svědomitost než sportovci kolektivní, viz. graf 13.

Graf 13: Srovnání průměrných hrubých skóre individuálních a kolektivních sportovců a sportovkyň na škále svědomitost

8.3 Výsledky srovnání jednotlivých sportovních disciplín podle Kodýmovy typologie

Pro srovnání dat byla použita dvoufaktorová analýza rozptylu. Jako faktory jsme zadali pohlaví, typ sportu a jejich vzájemnou interakci.

8.3.1 Neuroticismus

Na základě dvoufaktorové analýzy rozptylu jsme zjistili, že muži dosahovali vyšších skóre ve škále neuroticismus v esteticko-koordinačních sportech. Tento výsledek byl však těsně pod hladinou významnosti.

Obecně platí, že ženy dosahují vyššího neuroticismu než muži. U senzoricko-koncentračních sportů byl náš výsledek. Muži dosahovali vyšších skóre na škále neuroticismus než ženy. Opět těsně pod hladinou významnosti. Musíme tedy konstatovat, že pro škálu neuroticismus nebyl zjištěn statisticky významný vztah mezi neuroticismem a pohlavím sportovců, stejně tak nebyl zjištěn statisticky významný vztah mezi neuroticismem a druhem sportu. Nejsme tedy schopni předpovědět neuroticismus na základě Kodýmovy typologie.

8.3.2 Extraverze

Nejblíže statisticky významnému vztahu bylo pohlaví, ale opět zde nebylo dosaženo statistické hladiny významnosti. Pro škálu extraverze tedy nebyl prokázán žádný statisticky významný vztah jak pro pohlaví, tak pro typ sportu podle Kodýmovy typologie.

8.3.3 Otevřenost vůči zkušenosti

Pro škálu otevřenost nebyl zjištěn statisticky významný vztah mezi otevřeností vůči zkušenosti a pohlavím, ani mezi otevřeností vůči zkušenosti a typem sportu.

8.3.4 Přívětivost

Pro škálu přívětivost nebyl zjištěn žádný statisticky významný vztah mezi přívětivostí a pohlavím, ani mezi přívětivostí a typem sportu.

8.3.5 Svědomitost

Na základě dvoufaktorové analýzy rozptylu jsme zjistili statisticky významný vztah škály svědomitost s typem sportu. Výsledky analýzy uvádíme v tabulce 18.

Tabulka 18: Srovnání jednotlivých sportů podle Kodýmovy typologie

	Součet čtverců	Stupně volnosti	Střední čtverec	F	p
Pohlaví	241,149	1	241,149	4,999	0,026
Typ	826,213	5	165,243	3,426	0,005
Pohlaví * typ	460,397	5	92,079	1,909	0,091

Poté, co se projevil tento vztah, jsme použili Tukeyho test, abychom zjistili, o které skupiny se jedná. Nalezli jsme pouze jeden statisticky významný rozdíl, a to mezi heuristicko-kolektivními a rizikovými sporty. Zjistili jsme rozdíl 3,33 bodů ve prospěch rizikových sportů. Hodnota p je rovna 0,014, je tedy menší jak 0,05.

9 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této části diplomové práce zodpovíme na základě provedené analýzy námi stanovené výzkumné otázky.

1. *Jaká je osobnostní struktura vrcholových sportovců měřená pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře?*

Při převedení hrubých skóre na percentily uvedené v manuálu NEO pětifaktorového osobnostního inventáře jsme zjistili že:

- ve škále neuroticismus dosáhli vrcholoví sportovci podprůměrných hodnot, což platí pro sportovce i pro sportovkyně. Proto můžeme říct, že vrcholoví sportovci jsou spíše emocionálně stabilní, sebejistí, klidní a vyrovnaní;
- ve škále extraverteze dosáhli vrcholoví sportovci nadprůměrných hodnot, to platí pro sportovce i sportovkyně. Populace vrcholových sportovců se tedy jeví jako společenská, komunikativní, orientovaná na lidi a optimistická.
- ve škále otevřenost vůči zkušenosti dosáhli všichni sportovci podprůměrných percentilů. Sportovci se pohybují kolem průměru, kdežto sportovkyně se nacházejí v podprůměru. Proto můžeme říci, že vrcholoví sportovci jsou spíše konvenční a nemají moc zájem objevovat neznámé a nové zážitky.
- ve škále přívětivost dosáhli všichni vrcholoví sportovci hodnot, které se pohybovaly kolem průměru. Při rozdělení na muže a ženy zjistíme, že sportovci dosáhli nadprůměru a ženy podprůměru. Vrcholoví sportovci jsou spíše konzervativní, upřímní, důvěřiví a pomáhající, kdežto vrcholové sportovkyně jsou spíše nedůvěřivé, pomstychtivé a bezcitné.
- nejvyšších hodnot dosáhli vrcholoví sportovci ve škále svědomitost, kde získali 90 percentil. Jak sportovci, tak sportovkyně dosáhli nadprůměrných hodnot, proto můžeme říci, že populace vrcholových sportovců je pracovitá, spolehlivá, disciplinovaná, ambiciózní a pečlivá.

2. Lze identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců od běžné populace?

Ano, výsledky analýzy dat prokázaly rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců od běžné populace na všech škálách NEO pětifaktorového osobnostního inventáře. Vrcholoví sportovci dosáhli statisticky významně vyšších hodnot ve škálách extraverte, přívětivost a svědomitost, a to na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Statisticky významně nižších hodnot dosáhli ve škálách neuroticismus a otevřenost vůči zkušenosti, a to na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Vrcholové sportovkyně dosáhly statisticky významně vyšších hodnot na škálách extraverte a svědomitost, statisticky významně nižších hodnot pak na škálách neuroticismus, otevřenost vůči zkušenosti a přívětivost, opět na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

3. Existují rozdíly v osobnostní struktuře měřené pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře mezi individuálními a kolektivní sportovci?

Na základě statistické analýzy dat jsme zjistili pouze jeden rozdíl v osobnostní struktuře měřené pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře mezi individuálními a kolektivními sportovci, a to na škále svědomitost. Nehraje zde roli pohlaví, ale pouze druh sportu. Zjistili jsme, že individuální sportovci dosahují statisticky významně vyšších skóre na škále svědomitost než sportovci kolektivní, na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

4. Lze identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců v jednotlivých typech sportů, rozdělených podle Kodýmovy typologie, měřených pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře?

Na základě statistické analýzy jsme opět objevili pouze jeden statisticky významný rozdíl, na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, který byl zjištěn u dvojice heuristicko-kolektivních a rizikových sportů. Vrcholoví sportovci soutěžící v rizikových sportech se jeví jako svědomitější než vrcholoví sportovci soutěžící v heuristicko-kolektivních typech sportů.

10 DISKUZE

V této části diplomové práce provedeme interpretaci výsledků našeho výzkumu. Pokusíme se je zahrnout do širších souvislostí a porovnat s výsledky jiných studií v dané oblasti. Zamyslíme se také nad možnými metodologickými problémy výzkumu i nad praktickou využitelností naší práce.

Naším hlavním cílem bylo srovnání osobnostních vlastností vrcholových sportovců měřených NEO pětifaktorovým osobnostním inventářem s běžnou populací. Podařilo se nám identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců oproti běžné populaci. Nejvýraznější rozdíl byl zjištěn na škále **svědomitost**. Tento výsledek bylo možno očekávat, neboť sport na vrcholové úrovni je velmi náročný. Sportovní prostředí klade poměrně tvrdé požadavky na disciplinovanost sportovce. Ať už se jedná o kolektivní nebo individuální sportovní disciplínu, vždy na sobě musí sportovec tvrdě pracovat, být na sebe přísný, cílevědomý a vytrvalý, aby se na úroveň vrcholového sportovce vůbec dostal a udržel se na ní. Jistou roli zde samozřejmě hraje i individuální talent, ale z dlouhodobého hlediska se na něj nelze spoléhat. V dnešním silném konkurenčním boji musí být člověk nejen talentovaný, ale současně tvrdě trénovat, aby byl úspěšný. Nežřídka se stává, že talentovaní sportovci, kteří svých dřívějších úspěchů dosáhli relativně snadno a nemuseli sportu věnovat tolik úsilí, předčasně končí svou sportovní kariéru, protože svědomitější sportovci, kteří jsou ochotní pro úspěch více obětovat a pracovat na sobě, je výkonnostně předčí. Naše výsledky potvrzují i předchozí výzkumy.

Druhý nejvýraznější rozdíl, který byl zjištěn, byl na škále **neuroticismus**. Vrcholoví sportovci dosahovali signifikantně nižších skóre než běžná populace. Tento výsledek bylo také možno předpokládat, protože sport na vrcholové úrovni je náročný nejen po fyzické, ale také po psychické stránce. Sportovec musí být vyrovnaná osobnost schopná dlouhodobě podávat vyvážené a špičkové výkony. Tento výsledek byl v jiných studiích, jak jsme již uvedli v předchozím textu, také prokázán.

Další výrazný rozdíl byl potvrzen na škále **extraverze**, na které se vrcholoví sportovci oproti běžné populaci jeví jako více extravertní. Na této škále se výsledky s předešlými výzkumy shodují. Tato skutečnost může být zapříčiněna například tím, že se sportovci již od dětství pohybují v prostředí, ve kterém jsou v častém kontaktu se svými vrstevníky.

Nemusí se jednat pouze o kolektivní sporty, ale i ve sportech individuálních má kolem sebe sportovec tréninkovou skupinu, se kterou je v kontaktu. Již od dětství se tedy u sportovců rozvíjí sociální dovednosti.

Na škále **otevřenost vůči zkušenosti** vykazovali sportovci signifikantně nižší hodnoty než běžná populace. Z této oblasti jsme bohužel nenašli žádný předchozí výzkum týkající se vrcholových sportovců, se kterým bychom mohli naše výsledky porovnat.

Na škále **přívětivost** byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi vrcholovými sportovci a běžnou populací. Vrcholoví sportovci se jeví jako více přívětiví. Při rozdělení našeho výzkumného souboru podle pohlaví zjistíme, že naměřené hodnoty sportovkyň dosahovaly statisticky nižších hodnot oproti ženám z běžné populace. Vrcholoví sportovci naopak dosahovali vyšších hodnot než muži z běžné populace. Pro tuto škálu jsme opět bohužel nenašli žádné předchozí výzkumy, se kterými bychom mohli naše výsledky porovnat.

Naším dalším cílem bylo srovnání osobnostních charakteristik vrcholových sportovců soutěžících v individuálních a kolektivních sportech rovněž na základě NEO pětifaktorového osobnostního inventáře. Jediný statisticky významný rozdíl byl zjištěn na škále svědomitost, kde jsme zjistili, že individuální sportovci dosahují signifikantně vyšších hodnot než sportovci kolektivní. Stejný výsledek byl také prokázán i v předchozích studiích. Zjistili jsme také, že ve srovnání individuálních a kolektivních sportů na škále svědomitost nehraje pohlaví statisticky významnou roli. S našimi výsledky opět souhlasí i předchozí výzkumy.

Překvapivým zjištěním bylo, že při srovnání jednotlivých typů sportů rozdělených podle Kodýmovy typologie, byl nalezen statisticky významný rozdíl pouze na škále svědomitost, a to pouze mezi rizikovými a heuristicko-kolektivními sporty, kde se sportovci soutěžící v rizikových sportech jeví jako svědomitější než sportovci soutěžící v heuristicko-kolektivních sportech. Ve výzkumu Hoška a Vaňka (1974) vyšly rozdíly mezi jednotlivými typy sportů často větší, než mezi sportovci a běžnou populací. Tento výsledek se nám však nepotvrdil.

Porovnání s výsledky výzkumů jiných autorů ovšem nemusejí mít naprosto přesnou vypovídající hodnotu, neboť ve všech srovnávaných výzkumech nebyly použity totožné výzkumné metody. Obecně však lze říci, že vrcholoví sportovci se od běžné populace

v provedených výzkumech liší v míře neuroticismu, extraverte a svědomitosti. U našeho výzkumného souboru byl zjištěn statisticky významný rozdíl na všech škálách NEO pětifaktorového osobnostního inventáře. Jsme si však vědomi nerovnoměrného rozložení jednotlivých typů sportů, což mohlo vést k určitému zkreslení výsledků našeho výzkumu.

V naší práci jsme vycházeli také ze zdrojů, které by se mohly zdát zastaralé, ale snažili jsme se pracovat především s primárními zdroji, které jsou v novější literatuře často citovány.

Bohužel jsme nedohledali žádné relevantní statistiky uvádějící přesný počet vrcholových sportovců na území České republiky, z tohoto důvodu nejsme schopni náš výzkum generalizovat.

Vesměs jsme se setkali s kladnými reakcemi sportovců a s ochotou spolupracovat při výzkumu. Bohužel není možné zjistit návratnost dotazníků vzhledem k tomu, že jsme často oslovovali zástupce klubů a trenéry, kteří následně rozesílali motivační email a odkazy na dotazník mezi jednotlivé hráče.

Přínos našeho výzkumu vidíme především ve zmapování osobnosti vrcholových sportovců, což by mohlo pomoci jak sportovním psychologům při práci se sportovci, tak trenérům při výběru sportovních talentů, ale také při vedení svých svěřenců. Mnohdy totiž stačí jen změnit způsob, jakým trenér ke sportovcům přistupuje, a mohou se dostavit nečekaně pozitivní výsledky. Výstupy našeho výzkumu mohou také posloužit rodičům, kteří se rozhodují, do kterého sportu zapíší své děti, ale i samotným sportovcům při výběru pro ně nejvhodnější sportovní disciplíny. Výsledky by mohly být přínosem i pro odbornou a širokou veřejnost, která se touto problematikou zabývá.

11 ZÁVĚRY

Hlavním cílem naší práce bylo srovnání osobnosti vrcholových sportovců s běžnou populací pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře. Dalším cílem bylo srovnání individuálních a kolektivních vrcholových sportovců a srovnání jednotlivých sportovních disciplín rozdělených podle Kodýmovy typologie. Na základě analýzy získaných dat jsme dospěli k následujícím závěrům.

Náš výzkumný soubor se od běžné populace statisticky významně liší ve všech dimenzích NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, nejvíce pak na škálách svědomitost, neuroticismus a extraverte.

Při srovnání individuálních a kolektivních sportovců jsme zjistili statisticky významný rozdíl pouze na škále svědomitost, přičemž individuální sportovci se jeví jako více svědomití než sportovci kolektivní. Pohlaví zde nehrálo statisticky významnou roli.

Na základě vícefaktorové analýzy rozptylu jsme mezi jednotlivými sportovními disciplínami rozdělenými podle Kodýmovy typologie zjistili pouze jeden statisticky významný rozdíl, a to na škále svědomitost u rizikových a heuristicko-kolektivních sportů ve prospěch sportů rizikových.

SOUHRN

Tato diplomová práce čtenáře seznamuje s osobností vrcholových sportovců. Zjišťovali jsme, jaká je osobnostní struktura vrcholových sportovců měřená pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře, zda je možné identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců od běžné populace, zda existují rozdíly v osobnostní struktuře měřené pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře mezi individuálními a kolektivními sportovci a je-li možné identifikovat rozdílný osobnostní profil vrcholových sportovců v jednotlivých typech sportů uspořádaných podle Kodýmovy typologie měřený pomocí NEO pětifaktorového osobnostního inventáře.

V první kapitole definujeme pojem sport a popisujeme moderní sport, jeho vznik a historii. Dále se zabýváme rozdělením sportu podle různých kategorií, zmiňujeme zde i Kodýmovu psychologickou typologii sportu, ze které následně vycházíme v praktické části. Dále se zde zabýváme sociální skupinou ve sportu, vlastnostmi sportovního a vlivem sportu na zdraví a psychiku.

Ve druhé kapitole se zaměřujeme na pojem osobnost v psychologii a na jednotlivé teorie osobnosti. Rozebíráme strukturu a dynamiku osobnosti, kde se zaměřujeme především na motivaci, výkonovou motivaci a sportovní aspiraci. Neopomíjíme ani emocionalitu ve sportu se zaměřením na předstartovní, startovní a po-soutěžní stavy. Dále popisujeme rysovou teorii osobnosti a pětifaktorovým modelem osobnosti, který jsme použili v našem výzkumu. V této kapitole se také zaměřujeme na výzkumy, kde uvádíme nejvýznamnější studii osobnosti ve sportu na území České republiky, ale také novější zahraniční studie zabývající se problematikou osobnosti sportovců.

V další části práce již přistupujeme k výzkumnému problému a k výzkumným otázkám, k organizaci a metodě výzkumu, metodám zpracování dat a k etickému aspektu výzkumu.

V práci jsme zjišťovali osobnostní profil vrcholových sportovců, srovnávali jsme získaná data s populačními normami, srovnávali jsme individuální a kolektivní sportovce a srovnávali jsme také jednotlivé druhy sportu rozdělených podle Kodýmovy typologie. Pro získání dat jsme použili NEO pětifaktorový osobnostní inventář.

Výzkumný soubor je tvořen 652 vrcholovými sportovci, z nichž je 379 mužů a 273 žen, 325 individuálních a 327 kolektivních sportovců. Při sběru dat jsme použili záměrný výběr a metodu sněhové koule. Získané výsledky prezentujeme v kapitole 8.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Adams, J. & Kirkby, R. J. (1999). *Exercise dependence as a primary disorder*. Psychology of Sport and Exercise: Enhancing the Quality of Life. Proceedings from 10th European Congress of Sport Psychology. Praha: Charles University, Faculty of Physical Education and Sport. 2nd part, 53-55
- Atkinson, R. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.
- Balcar, K.(1991). *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Chrudim: Mach.
- Blatný, M. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.
- Blatný, M., & Plháková, A. (2003). *Temperament, inteligence, sebepojetí: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR.
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada.
- Děkanovský, J. (2008). *Sport, média a mýty: zlatí hoši, královna bílé stopy a další moderní hrdinové*. Praha: Dokořán.
- Dovalil, J. et al. (2004) *Olympismus*. Praha: Olympia.
- Drapela, V. (2011). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.
- Egloff, B., & Gruhn, J. (1996) *Personality and endurance sports*, Personality and Individual Differences, Volume 21, Issue 2, 223 - 229. Získáno 11. 1. 2013 z <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0191886996000487>
- Evropská charta sportu (nedat.), získáno 3. 3. 2013 z <http://www.msmt.cz/sport/evropska-charta-sportu>
- Geist, B. (1992). *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.

- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hřebíčková, M. (2011). *Pětifaktorový model v psychologii osobnosti: přístupy, diagnostika, uplatnění*. Praha: Grada.
- Hřebíčková, M., Urbánek, T. (2001) *Neo pětifaktorový osobnostní inventář*. Praha: Testcentrum.
- Choutka, M. (1976). *Teorie a didaktika sportu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
- Choutka, M. (1984). *Základy sportovního tréninku*. Praha: Univerzita Karlova.
- Choutka, M. (1985). *Kapitoly z teorie sportu*. Praha: Univerzita Karlova.
- Jalili, F., Hosseini, S. A., Jalili, F., & Salehian, M. H. (2011) *Comparison of Personality Dimensions, Mental Toughness, and Social Skills of Female Students Athletes (Team-Individual) and Non-Athletes*. Scholars Research Library. Získáno 23. 2. 2013 z <http://scholarsresearchlibrary.com/ABR-vol2-iss6/ABR-2011-2-6-554-560.pdf>.
- Kajtna, T., Tušaka, M., Barić, R., & Burnika, S. (2004). *Personality in high-risk sports athletes*. *Kinesiology* 36(2004), 24-34.
- Kořalník, A. (1978). *K otázkám psychologie vrcholového sportu*. Praha: Olympia.
- Macák, I. (1989) *Psychologie tělesné výchovy a sportu*. Praha: SPN.
- Machač, M., Hoskovec, J., & Macháčová, H. (1985). *Emoce a výkonnost*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník: P-Z*. Praha: Karolinum.
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.

Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.

Nia, M. E., & Besharat M. A. (2010) *Comparison of athletes' personality characteristics in individual and team sports*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 5, 808-812. Získáno 18. 2. 2013 z

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810015636>

Paulík, K. (2006). *Psychologie sportu*. Ostrava: Filozofická fakulta OU.

Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.

Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.

Rhodes, R. E., & Smith, N. E. I. (2006) *Personality correlates of physical activity: a review and meta-analysis*. *British Journal of Sports Medicine*. Získáno 2. 3. 2013 z

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2577457/>

Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha: Grada.

Sekot, A. (2003). *Sport a společnost*. Brno: Paido.

Sekot, A. (2004). *Sociální dimenze sportu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sportovních studií.

Sekot, A. (2006). *Sociologie sportu*. Brno: Masarykova univerzita.

Sekot, A. (2008). *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada.

Shariati, M., & Bakhtiari, S. (2011) *Comparison of Personality Characteristics Athlete and Non-Athlete Student*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 30, 2011, 2312-2315. Získáno 23. 3. 2013 z

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811022750>

- Schall, K., Tafflet, M., Nassif, H., Thibault, V., Pichard, C., Alcotte, M. et al. (2011). *Psychological Balance in High Level Athletes: Gende-Based and Sport-Specific Patterns*. Plos one. Získáno 2. 3. 2013 z <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0019007>
- Slepička, P., Hošek, V., & Hátlová, B. (2006). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum.
- Stejskal, P. (2004). *Proč a jak se zdravě hýbat*. Břeclav: Presstempus.
- Stuchlíková, I. (2002). *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál.
- Svoboda, B. (2000). *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum.
- Svoboda, M. (2010). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Vaněk, M. (1982). *Formování výkonové motivace*. Praha: Karolinum.
- Vaněk, M. et al. (1984). *Psychologie sportu: učebnice pro posl. stud. oboru tělesná výchova a sport*. Praha: SPN.
- Vaněk, M., Hošek, V., & Svoboda, B. (1974). *Studie osobnosti ve sportu*. Praha: Univerzita Karlova.
- Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie*. Praha: Grada.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PS)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SLOVÁČKOVÁ Kateřina	Padělký 3894, Zlín	F09003

TÉMA ČESKY:

Vybrané osobnostní vlastnosti vrcholových sportovců

NÁZEV ANGLICKY:

Selected personal characteristics of professional sportsmen

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

- studium primárních a sekundárních zdrojů
- vypracování teoretických východisek práce
- popis výzkumného problému
- popis metod sběru a zpracování dat
- provedení výzkumu
- výstupy a praktické dopady práce
- konzultace s vedoucím práce

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Dovalil, J. et al. (2004) Olympismus. Praha: Olympia.
Hřebíčková, M. (2011). Pětifaktorový model v psychologii osobnosti: přístupy, diagnostika, uplatnění. Praha: Grada.
Nakonečný, M. (2009). Psychologie osobnosti. Praha: Academia.
Paulík, K. (2006). Psychologie sportu. Ostrava: Ostravská univerzita.
Sekot, A. (2004). Sociální dimenze sportu. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sportovních studií.
Slepička, P., Hošek, V., & Hätlová, B. (2006). Psychologie sportu. Praha: Karolinum.

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce:	Vybrané osobnostní vlastnosti vrcholových sportovců
Autor práce:	Kateřina Slováčková
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.
Počet stran a znaků:	75 s. (115 150 znaků)
Počet příloh:	4
Počet titulů použité literatury:	47

Abstrakt:

Diplomová práce je zaměřena na osobnostní vlastnosti vrcholových sportovců. Vzhledem k tomu, že jsme nenašli žádný aktuální výzkum zabývající se touto problematikou na území České republiky, rozhodli jsme se jej zpracovat. V první části práce se zaměřujeme na teoretická východiska, ze kterých jsme čerpali. Jedná se o kapitoly sport a osobnost. Ve druhé, empirické části, popisujeme průběh samotného výzkumu, jeho organizaci a praktickou realizaci. Zjišťovali jsme osobnostní profil vrcholových sportovců, srovnávali získaná data vrcholových sportovců s populačními normami pro běžnou populaci a data individuálních a kolektivních sportovců mezi sebou. Dále jsme výzkumný soubor rozdělili dle Kodýmovy typologie na jednotlivé kategorie, které jsme následně vzájemně porovnali. Náš výzkumný soubor čítá 652 vrcholových sportovců, z toho 379 mužů a 273 žen. Jako metodu pro získání dat jsme použili NEO pětifaktorový osobnostní inventář. Při srovnání vrcholových sportovců s normami pro běžnou populaci jsme zjistili statisticky významný rozdíl na všech škálách NEO pětifaktorového osobnostního inventáře. Ve srovnání individuálních a kolektivních sportovců jsme zjistili statisticky významný rozdíl pouze na škále svědomitost. V analýze sportovních disciplín rozdělených podle Kodýmovy typologie jsme zjistili statisticky významný rozdíl pouze na škále svědomitost u rizikových a heuristicko-kolektivních typů ve prospěch sportů rizikových.

Klíčová slova: osobnost, pětifaktorový model osobnosti, vrcholový sport

ABSTRACT OF THESIS

Title: Selected personal characteristics of professional sportsmen

Author: Kateřina Slováčková

Supervisor: doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

Number of pages and characters: 75 p. (115 150 characters)

Nuber of appendices: 4

Number of references: 47

Abstract:

This thesis focuses on personal characteristics of professional sportsmen. As we have not found any recent research concerning this topic in the Czech Republic, we decided to elaborate one. In the first part of the thesis we focus on theoretical basis. Chapters sport and personality. In the second, empirical part, we describe the process of the research itself, its organization and practical implementation. We examined personal profiles of professional sportsmen and compared their information with general population and also with information between individual and collective-sport sportsmen. In the next step we divided the research according to Kodým typology and then compared them. Our research includes 652 professional sportsmen - 379 men and 273 women. We used NEO five factor personal inventory as a method for collecting information. During the comparison of professional sportsmen and standard population we discovered considerable statistical difference on every aspect of NEO. Although during the comparison of individual and collective sportsmen we discovered a difference only on the terms of conscientiousness. While analyzing sports event divided by Kodým typology we found out considerable statistical difference only in the aspect of conscientiousness in high risk and heuristically - collective types with the result in favour of at high risk sports.

Key words: personality, five factor personality model, professional sport

Příloha 3: Seznam sportovních disciplín

Disciplína	Kodýmova typologie	Individuální / Kolektivní	Počet
Akrobatické lyžování	Rizikové	IN	1
Alpské lyžování	Rizikové	IN	1
Americký fotbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	4
Atletika	Funkčně-mobilizační	IN	25
Badminton	Heuristicko-individuální	IN	17
Basketbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	20
Běh na lyžích	Funkčně-mobilizační	IN	3
Biliard	Senzoricko-koncentrační	IN	2
Box	Heuristicko-individuální	IN	6
Curling	Heuristicko-kolektivní	KOL	1
Cyklistika	Funkčně-mobilizační	IN	17
Florbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	47
Fotbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	10
Freediving	Rizikové	IN	22
Freestyle snowboarding	Rizikové	IN	1
Golf	Senzoricko-koncentrační	IN	2
Házená	Heuristicko-kolektivní	KOL	55
Hokejbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	19
Judo	Heuristicko-individuální	IN	10
Kanoistika na divoké vodě	Rizikové	IN	21
Karate	Heuristicko-individuální	IN	5
Kickbox	Heuristicko-individuální	IN	1
Kolová	Heuristicko-kolektivní	KOL	1
Krasobruslení	Esteticko-koordinační	IN	4
Lakros	Heuristicko-kolektivní	KOL	8
Lední hokej	Heuristicko-kolektivní	KOL	33
Lukostřelba	Senzoricko-koncentrační	IN	3
Motosport	Rizikové	IN	7
Nohejbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	9
Plavání	Funkčně-mobilizační	IN	50
Ploutvové plavání	Funkčně-mobilizační	IN	2
Pozemní hokej	Heuristicko-kolektivní	KOL	10
Rugby	Heuristicko-kolektivní	KOL	34
Rychlobruslení	Funkčně-mobilizační	IN	1
Silový trojboj	Funkčně-mobilizační	IN	7
Sjezdové lyžování	Rizikové	IN	11
Skoky do vody	Esteticko-koordinační	IN	2
Skoky na trampolíně	Esteticko-koordinační	IN	3

Disciplína	Kodýmova typologie	Individuální / Kolektivní	Počet
Sportovní gymnastika	Esteticko-koordinační	IN	2
Sportovní střelba	Senzoricko-koncentrační	IN	11
Sportovní šerm	Heuristicko-individuální	IN	11
Squash	Heuristicko-individuální	IN	3
Stolní tenis	Heuristicko-individuální	IN	9
Tenis	Heuristicko-individuální	IN	6
Triatlon	Funkčně-mobilizační	IN	26
Veslování	Funkčně-mobilizační	IN	15
Vodní pólo	Heuristicko-kolektivní	KOL	16
Volejbal	Heuristicko-kolektivní	KOL	60
Vzpírání	Funkčně-mobilizační	IN	3

Příloha 4: NEO pětifaktorový osobnostní dotazník

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi diplomové práce.